

Folklor jako socializační prvek v regionu Podluží

Vladimír Helešic

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vladimír HELEŠIC**
Osobní číslo: **H108072**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Folklor jako socializační prvek v regionu Podluží**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na charakteristiku a význam folkloru v regionu Podluží,
- na vývoj folkloru z hlediska časové posloupnosti,
- na vliv folkloru na jednotlivé populační generace,
- na vyhodnocení stávající situace v dané oblasti a její možná náprava za přispění sociální pedagogiky.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na význam folkloru a jeho postavení na počátku 21. století.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Blahůšek, J., Krist, J.M., Matuszková, J., Pavlišťík, K. Slovácký verbuňk. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006.

Brouček, S., Jeřábek, R. Lidová kultura – národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Praha: Mladá fronta, 2007.

Frolec, V., Holý, D., Jeřábek, R. Podluží. Brno: Krajské nakl., 1962.

Frolec, V. Prostá krása. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1984.

Frolec, V. a kol. Vánoce v české kultuře. Břeclav: OKS, 1982.

Kružík, J. Lidové zvyky a slavnosti na Podluží. Břeclav: OKS, 1982.

Stavělová, D., Traxler, J., Vejvoda, Z. Prostředí tance. Praha: NIPOS, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Vladimír Helešic

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně 3. dubna 2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o folkloru a jeho důležitém významu při socializaci jedince.

Rámcově je práce rozdělena do čtyř částí. Nejdříve je popsán obecný rozvoj folkloru a dodržování lidových tradic na Podluží. Následně se pak práce zabývá socializačním procesem ve volnočasovém období za přispění folkloru. Další část odkrývá důvody, které vedou člověka k folkloru a jeho životnímu stylu. Prostřednictvím výzkumu, který dotváří praktickou část, je sledováno, jak lidová kultura ovlivňuje socializaci jedinců a jejich pohled na dodržování folklorních tradic.

Klíčová slova:

Folklor, tradice, socializace, tanec, zpěv, životní styl, kroj, Podluží

ABSTRACT

This bachelor work discusses about of folklore and the importance significance of the socialization of the individual. Generally work is divided into four parts. First, it describes the general development of folklore and folk traditions at Podluží. Subsequently, the thesis deals with the socialization process in a leisure period with the help of folklore. Another part reveals the reasons that lead people to folklore and his lifestyle. Through research, which complements the practical part, it is observed how popular culture influences the socialization of individuals and their view on compliance with folk traditions.

Keywords:

Folklore, tradition, socializing, dancing, singing, life style, folk costume, Podluží

„Věřím, že až se dosyta napijeme vína dalek, nabažíme se dosyta cizích vzorů, pohráme si dosyta se všemi směry a hesly, pak že – lhostejno před tváří věčnosti, či v pokolení třetím, čtvrtém i pozdějším – zase se v nás ve všech uplatní vlastní zakotvení, uvědomíme si kořeny, kterými jsme s tímto svým životním okolím spjati tisíciletí.“

Vladimír Úlehla

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, užitečnou metodickou pomoc, ochotu a věnovaný čas.

Dále také děkuji svým přátelům a kolegům za cenné rady, připomínky a potřebné informace.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM FOLKLORU	11
1.1 VÝVOJ FOLKLORU	11
1.2 FOLKLOR NA PODLUŽÍ	18
1.3 FOLKLORNÍ OBŘADY A ZVYKY	27
2 SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE V OBLASTI FOLKLORU.....	30
2.1 SOCIALIZACE A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA.....	30
2.2 VOLNÝ ČAS A JEHO VLIV NA VÝVOJ JEDINCE	33
2.3 VLIV RODINY A OKOLÍ NA JEJICH PŘÍSTUP K FOLKLORU.....	34
2.4 FOLKLORNÍ SOUBORY DĚTÍ A MLÁDEŽE NA PODLUŽÍ	37
3 FOLKLOR JAKO ŽIVOTNÍ STYL	40
3.1 CO VEDE ČLOVĚKA K FOLKLORU?	40
3.2 CESTY K UDRŽOVÁNÍ TRADIC	43
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
4 STANOVENÍ CÍLŮ A ÚKOLŮ SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU	48
4.1 ROZHOVOR A JEHO VÝSLEDKY	48
4.2 VYHODNOCENÍ STÁVAJÍCÍ SITUACE A JEJÍ MOŽNÁ NÁPRAVA	57
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
BROŽURY A UČEBNÍ TEXTY.....	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	63
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolil téma „Folklor jako socializační prvek v regionu Podluží“. Sociální pedagogika patří mezi nejmladší pedagogické disciplíny. Je velmi rozsáhlá a souvisí s několika dalšími vědními disciplínami, jako je obecná pedagogika, teorie výchovy, sociologie výchovy, pedagogika volného času. Sociální pedagogika se zaměřuje na každodenní život jedince, na jeho zvládnutí životních situací bez ohledu na věk. Socializace („zespolečňování“) je pak zdlouhavý proces přeměny člověka, který pojednává o jeho začleňování do společnosti, osvojuje si určité lidské formy chování, jazyk, normy a tradice. Socializace se odehrává vždy v určitém prostředí za přispění různých socializačních činitelů.

Folklor jako takový, má formativně výchovnou funkci a můžeme s určitostí sdělit, že nemalou měrou ovlivňuje proces začleňování člověka do společnosti od jeho dětství až do pozdního věku. Tato oblast je mně velmi blízká a známá, jelikož folklorními tradicemi a zvyky je protknuť soužití celé naší rodiny. Folklorem se zabývám již 35 let a z vlastní zkušenosti mohu posoudit, jakým způsobem se tyto projevy lidské kultury odrážejí ve způsobu života v regionu Podluží. V dřívějších dobách lidé na sebe měli jistě více času, besedovali na lavičkách nebo posedávali ve sklepech a „koštovali“, a po večerech býval slyšet zpěv šohajů a dívek. Existoval společenský život za podpory celé řady spolků, vesnice žila celý rok bohatým kulturním životem, kdy se po práci ochotní a aktivní lidé starali o jakýsi „řízený“ společenský život. Dneska se o zachování tradic starají především Slovácké krúžky, dětské folklorní soubory a folklorní soubory pro dospělé. Je potěšující, že bohatství lidových zvyků je stále předáváno z generace na generaci.

Cílem této bakalářské práce, která bude pojata ze sociálně pedagogického hlediska, je poukázat na folklor jako na významný socializační prvek. V teoretické části se budu zabývat vývojem folkloru, folklorními obřady a zvyky, které se zachovaly a dodržují se dodnes v regionu Podluží. Část této práce bude věnována socializaci člověka, která je celoživotním procesem. Dochází zde k mnoha proměnám jedince za přispění rodiny, vychovatelů a též celé společnosti. K těmto změnám dochází hlavně během volnočasových aktivit, kdy je člověk sám sebou a využívá volného času k utváření vlastního životního stylu. Na závěr teoretické části bych chtěl poukázat na to, že při zdravém pěstování a dodržování tohoto způsobu života, dochází ke zdárnému vývoji osobnosti jedince. Tuto skutečnost mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, protože se s dětmi, mládeží i seniory setkávám při různých společenských příležitostech, kde folklor hraje důležitou roli.

V praktické části bude přiblíženo a vysvětleno, jak projevy lidové kultury ovlivňují socializaci mladé i starší generace. Zaměřím se také na to, jak pohlíží tito respondenti na dodržování folklorních tradic, které se zachovaly v regionu Podluží, zejména pak na nejvýznamnější místní slavnost, což jsou krojované hody. Dále se budu věnovat tomu, jak využívají volný čas, který je v dnešní moderní a přetechnizované době tak vzácný. Tento čas je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu na počátku 21. století, kdy je nutné, aby se tradiční folklorní zvyky udržovaly a rozvíjely jak v rodině, škole, tak i v době volna. Právě tehdy člověk může plně rozvíjet vlastní individualitu, udržovat komunikaci se svými přáteli, známými i vrstevníky. Tato část bude provedena kvalitativním výzkumem s důrazem na podrobný rozbor tématu.

Poznatky, shromážděné v této práci, mohou být využity jako metodická pomoc lektorům a vedoucím folklorních sdružení, kroužků a vesnických souborů při jejich vedení a pedagogickém působení na jednotlivé členy těchto seskupení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA A VÝZNAM FOLKLORU

Lidová kultura je někdy nepřesně označována jako „folklor“, který zahrnuje širokou škálu projevů hmotného, sociálního a duchovního života lidu: nejrůznější druhy zaměstnání a obživy, stavitelství a bydlení, odívání, stravu, výtvarné projevy, příbuzenské a sousedské vztahy a s nimi spojené instituce, obyčejovou tradici a obřadní kulturu, vědění a víru, slovesné, hudební, dramatické a taneční umění. Pouze poslední čtyři umělecké složky lidové kultury spadají pod souhrnný pojem folklor. Projevy, které tvoří lidovou kulturu, jsou mezi sebou propojeny a tvoří ucelený systém. Nelze dobře pochopit zákonitosti vývoje a funkci jednotlivých jevů hmotné a duchovní kultury bez jejich vztahů k lidové kultuře jako celku.

Lidová kultura plní integrující funkce vůči sociální skupině, která je jejím nositelem a je označována pojmy lid, pospolitost, lidová společnost. Mezi kolektivní projevy kultury, které jsou vázány na tradici, můžeme označit jako tradiční lidová kultura (Frolec, 1984).

1.1 Vývoj folkloru

„Prostá krása“, tak můžeme označit folklor, jelikož tato krása se prolíná celým vývojem lidové kultury a prostupuje životem člověka, řídícím se „řádem tradice“. Postihuje podstatu lidové kultury v historickém kontextu, hledá původní smysl obřadu koledování, velikonočních svátků, sleduje význam daru v lidové kultuře, tradiční projevy vyjadřování milostných vztahů, lidové obyčeje a obřady spojené s přelomovými okamžiky v životě člověka. Můžeme také poukázat na postavení tradic lidové kultury v dnešním životě, kdy klademe důraz na slovesné projevy, v nichž je často obsažena lidská podstata lidové tradice a ukazují se zde různé stránky a principy tvůrčí lidské činnosti (Frolec, 1984).

„Folklorní výtvor...počíná existovat teprve tehdy, když byl přijat určitou pospolitostí, předkládá určitou skupinu, která jej přijme a sankcionuje. Lidová píseň nevzniká tehdy, když je poprvé svým původcem zazpívána, jeho dílo se stává faktem folklorním teprve ve chvíli, kdy je přijato pospolitostí.“ (Frolec, 1984, s. 44).

Folklor jako každý jiný živý organismus se časem mění, podlehne proměnám podmíněným dobou, vyvíjí se a přetváří před našima očima. Nejzápadnějším procesem ve vývoji folkloru a lidové kultury jsou projevy jejich teatralizace, kdy od konce 19. století vznikají zvláštní formy folkloru a lidového umění, které jsou určeny pro podívanou a pro obdiv tak, jak to dnes vidíme například na takzvaném scénickém folkloru.

Lidová kultura, písně, tance, hudba, kroje, zvyky a jiné projevy se staly předmětem zájmu a výzkumů již před více jak sto lety. Vznikají různé vlastivědné publikace, řada prací, monografií, sbírek zápisů, materiálních záznamů. O folklor a lidové umění se zajímali nejen známí sběratelé a vědci, ale též mnozí zasloužilí místní a vlastivědní pracovníci jako např. F. Kyselková, J. Dostál, Z. Jelínková, J. Kružík a. j.

Dá se říct, že národopisné poznávání Podluží trvá od počátku předminulého století až dodnes. Tito autoři zanechali za sebou nepřehlédnutelnou řadu titulů, článků, sbírek a materiálů v různých vlastivědných časopisech a novinových zprávách, kdy pracovali na programech folklorních skupin a souborů od časů Národopisné výstavy v roce 1895 až do dnešních dnů tvrdomských a strážnických slavností. Tato činnost nezapadla a je v odborném výzkumu a péči o folklor využívána dodnes. Tento proces však nebyl pouze procesem poznávacím, ale sběr a výzkum lidové kultury znamenal zároveň působení na různé jevy místní lidové kultury, na písně a tance, na obyčeje a kroje. Bylo to vědomé i nevědomé pěstování folkloru a lidového umění. Výsledkem této péče a pěstování se staly různé formy takzvaného sekundárního folkloru, lidového umění, obyčejů, tedy dnes odborně nazývaného folklorismu (Janák, 1982).

Ve zprávách, které popisují historii folkloru a lidovou kulturu, se dochovaly nejvíce zmínky o písních a tancích, které byly součástí předkřesťanských zvyků a obyčejů. Tyto se pak měnily na základě církevních a světských příkazů.

Nejstarší zmínka o tanci na Podluží se nachází v pojednání o svatebních obyčejích tak, jak je zaznamenal profesor zemědělství J. A. Zeman. Autor ve svých studiích o Podlužácích z roku 1811 zachytil obřadní tanec rolníka s nevěstou na stole. Jsou zde zaznamenány i další tance z regionu, které pokládá sám autor za „odlišné od všech ostatních tanců“, jako např. vrtěná, hošije, verbuňk.

Tanec byl jako druh relaxace i odměny využíván v časech roboty. *„Avšak ani robota na panském poli neobcházela se beze zpěvu a veselosti a leckterý statkář, chtěje své poddané k pilnější práci povzbuditi, nečiníval to vždy přísnými a pověstnými dráby, nýbrž tím, že objednal na pole domácí hudebníky, kteříž na úvratích hrávali bujaré tance národní, a které párky nejdříve úvratí se dožaly, směly si zatančiti a se takto okřepiti k další práci.“* (Bartoš, 1889, s. 10).

Tanec zaujímal v životě Podlužáků důležité místo, jak nejlépe dokládají výroky samotných nositelů: „*Umět dobře tancovat je lepší jak mět dvě měřice pola*“, „*Kdo neumí tancovat, neumí ani dělat.*“

Muziky skýtají příležitost k navazování známostí, projevu vzájemných citů mezi chlapcem a dívkou, což je jedna z hlavních funkcí tance a tanečních zábav. Svědčí o tom i tyto výroky: „*O hodech se uzavírají vážné známosti*“, „*Už jí bylo 16 roků, mama ju vodila po muzikách a hledala jí ženicha*“. Taneční umění se vysoce hodnotilo a někdy ovlivnilo i výběr životního partnera: „*Kdo jak byu šikovný pod májem, podlá teho si vybírali.*“

Muziky vytvářejí příležitost nejenom pro setkání vrstevníků, ale i pro setkání mezigenerační, kdy se uplatní předávání zkušeností, ale také pro konfrontaci domácích s návštěvníky z jiného regionu (Stavělová, Traxler, Vejvoda, 2008).

Počátky folkloru

Lidová kultura je známa a studována většinou ve svém vrcholném rozvoji. U nás tak můžeme uvádět asi tři předcházející století. Z pravěkého období máme určité podklady o pokroku ve výrobě keramiky, existenci obřadní kultury a řady folklorních žánrů, především písní, mýtů, pohádek, pověstí, zaklínadel.

Od počátku lidských dějin, kdy člověk nabýval první zkušenosti a vytvářel kulturní hodnoty s předáváním kulturních informací v generační posloupnosti, se stává tradice. Tato tradice jako sociální forma odevzdávání lidských zkušeností plní tak důležitou funkci v procesu socializace. Jak to výstižně vyjádřil Andrej Melicherčík, tradice dává kultuře „*vitální sílu continuity*“. Přenášení společenských a kulturních jevů je spjato s každou společností a jejími historicko-spoločenskými formacemi (Frolec, 1984).

Konkrétní podoba o lidové kultuře nabývá až v souvislosti se slovanským osídlením našeho území v 5. století, a v první polovině 6. století n.l. Z tohoto období známe celkový charakter hmotné kultury (zemědělství, chov dobytka, obydlí, keramika) a máme představu o některých jevech sociálního a duchovního života tehdejší společnosti. Kultura, která byla zpočátku označována za kulturu jednotnou, se za přispění procesu sociální diferenciacce stává kultura oficiální a kultura lidová. Charakter diferenciacce se projevoval hlavně ve způsobu pohřbívání, bydlení, oděvu. Rozčlenění duchovní kultury znamenalo hlavně přijetí křesťanství. Křesťanská ideologie byla kulturním majetkem převážně vzdělaných příslušníků vládnoucích vrstev, a lid si nadále uchovával pohanské představy a obyčeje.

Lidová kultura středověku je zachycena jenom velmi ojediněle, jelikož dobová literatura o tvůrčích projevech lidu většinou mlčí a to, co je psáno, nevyjadřuje plně lidové představy ve středověku. Ústní lidová tvorba nebudila u lidí, kteří uměli psát, pozornost a nestála jim za písemné záznamy. Je označována jako kulturní dědictví, které padlo v oběť společenským a kulturním předsudkům vyšších společenských tříd.

Zvláštní charakter nabyla lidová tvorba až v době husitské, kde se odrážejí krizové jevy společnosti, které se od poloviny 14. století projevovaly téměř ve všech oblastech společenského dění. Husitství obohatilo českou národní kulturu zejména ve zpěvu a písni, kde nacházelo plné umělecké vyjádření.

Lidová kultura je založena na tradici, sama pak vytváří osobitý druh tradice, chápané jako kulturní dědictví. Hovoříme o tradicích lidové kultury jako o odkazu i tvůrčím úkolu, tedy sepětí minulosti se současností. Tradice lidové kultury se stávají součástí národních tradic, a tak jako v dřívějších dobách, tak i dnes má své přívržence a ctitele, odpůrce i kritiky (Frolec, 1984).

„Po celý historický proces byla lidová kultura různorodá a dynamická. V jednotlivých etapách dějin měla své osobité znaky, někdy v ní něco odumíralo, dosti přetrvávalo a nového se rodilo.“ (Frolec, 1984, s. 36).

Současné pojetí

Když se člověk porozhlédne po vesnicích, podíváme se, jak se za poslední léta radikálně změnil jejich vzhled, domy, ulice. Málo zůstalo z tradiční lidové architektury, podlužácké žudry, zdobené malbami, se sice ještě najdou, ale jenom jako naprostá výjimka a pozůstatek dřívějších časů. Ráz dnešní vesnice je projevem dnešního vkusu a výrazem hodnot, jimž dávají přednost lidé, kteří zde žijí, a můžeme říci, že dnešní člověk na dědině žije do značné míry skoro jako obyvatel města. Ale naštěstí pod tímto téměř poměštěným urbanizovaným zevnějškem žijí ještě mnohé jevy tradiční lidové kultury a folkloru v podobě folklorních slavností, hodů, krojových svateb a zjistíme, že i když pod změněným a jakoby poměštěným povrchem pořád ještě dřímá a žije mnoho ze starých tradic, písní, zvyků, tanců, krojů (Janák, 1982).

V souvislosti s úvahami o současném způsobu života a kultuře se ozývají hlasy o potřebě přehodnocení tradic lidové kultury ve vztahu k dnešku. Rozvoj kultury není možný bez tradic, které se formují činností lidí a odrážejí se ve vědě, kultuře i způsobu života.

Předpokladem životnosti tradic je jejich schopnost měnit se a přizpůsobovat nové skutečnosti. Tento vztah tradice lidové kultury k dnešku se stal aktuálním hlavně po skončení druhé světové války, kdy se hledal zdroj pro národní, srozumitelnou kulturu, blízkou všem vrstvám národního společenství. V tomto období byl velký úbytek tradiční lidové kultury a hovořilo se o tom, zda se dá ještě uvažovat o existenci folkloru, jestli folklor jako osobitý systém se nezhroutil a nerozplynul. Dnešní stav folkloru se přirovnává k svátečnímu kroji, který se nosí pouze příležitostně.

Problematikou „novodobého“ folkloru se zabýval již v padesátých letech i americký vědec S. Felkenstein, který hovoří že „*lidová tvorba, majíc daleko ke stadiu umírání, vstupuje do nového stadia.*“ Tato myšlenka je odkazem i do let budoucích, protože lidová kultura dneška představuje organickou jednotu jevů tradičních a nových, které mají převahu, mluvíme tedy o současné kultuře lidu (Frolec, 1984).

Pokud budeme porovnávat folklor v různých regionech z pohledu jeho historického vývoje, všimneme si, že jednotlivé krajové zvláštnosti, jimiž daný region vynikal a odlišoval se od ostatních, splývá do určité symbiózy určitých regionálních stylů v jeden celek.

V současnosti se o zachování lidových tradic a krojů zasluhují převážně Slováccké krúžky, různé folklorní soubory, jak dětské, mládežnické, tak v neposlední řadě nově zakládající soubory pro dospělé. Na Podluží je v dnešní době mnoho činných dětských folklorních souborů, kde se děti seznamují se zpěvem, tancem, připomínají si staré hry a říkadla. Mnoho těchto dětí pak přechází do národopisných souborů pro mládež, kde se v tanci a zpěvu dále zdokonalují. V těchto souborech se učí nejenom domácímu folkloru, ale seznamují se s folklorem z jiných regionů a tak mohou srovnávat tradice a zvyky místního regionu s tradicemi a zvyky méně či více vzdálené, nebo i zahraniční oblasti. V nedávné době se v mnoha regionech velmi rozšířilo zakládání folklorních souborů a sdružení pro dospělé. Jejich vznik byl vyvolán přirozenou potřebou bývalých tanečníků a zpěváků z různých národopisných souborů určitého regionu, kteří se chtěli aktivně vrátit ke své ušlechtilé zálibě a koníčku. Takový nově vzniklý soubor Old Stars Břeclav jsem začal navštěvovat před deseti lety i já se svou manželkou, protože jsme pocíťovali tuto folklorní zálibu znovu naplnit tak, jako v letech předešlých. Ke svým zálibám, jak výchově dětí v dětském folklorním souboru Jatelinka, zpěvu v mužáckém sboru, činnosti ve Slovácckém krúžku, jsme si přidali ještě činnost, která nás naplňuje a je pro nás přínosem.

Slovácké krúžky, které fungují ve většině obcí na Podluží, jsou pořadateli zejména hodů a dalších kulturních akcí, které mají folklorní ráz a skýtají přehlídku pestrosti nádherných krojů. Tyto akce jsou největší přehlídkou místní kultury. Folklorní nadšenci se však nesetkávají jenom na hodových zábavách, ale zúčastňují se i různých folklorních setkání, slavností, mezi nimiž jsou nejznámější folklorní slavnosti ve Tvrdonicích nebo ve Strážnici. Národopisné soubory vyjíždí reprezentovat svůj region na mnohé zahraniční přehlídky a festivaly.

Můžeme s určitostí říci, že folklor neodmyslitelně patří do dnešní doby. Kultivuje ty, kteří se jím zabývají, má nezastupitelnou úlohu při citové a estetické výchově mladé generace, při vytváření mezilidských vztahů, ale i při zachování posloupnosti tradic z pokolení na pokolení. Lidová kultura hrála vždy důležitou roli v životě jednotlivce i celých národů. Provázela člověka po celý život od kolébky až po stáří. Přesto, že lidová kultura v dnešní době nepatří do středu pozornosti naší společnosti, je třeba toto krásné kulturní dědictví udržovat, a to především prostřednictvím mladé generace, která tento odkaz ponese dál.

Folklor 21. století

Přestože folklor a celá lidová kultura mají spontánní povahu a probíhají v přirozené komunikaci, jejich organizace a záměrné řízení je částečně omezené. Procesy ve folkloru probíhají totiž živelně a přirozeně. Vedle toho se však mnohé formy a modalities folkloru napojují na různé společenské a kulturní instituce, z čehož vyplývají úkoly pro jejich další vývoj.

Situace na celém Podluží je poměrně příznivá, jelikož náleží k regionům „národopisně zachovalým“, „folklorně živým“. Mnohé jevy lidové kultury, píseň, tanec, hudba, kroj, zvyky aj. pokračují ve svém tradičním životě, i když se oproti minulosti v některých rysech změnilo. Proto záleží na tom, aby je současná doba dovedla využít a dále rozvíjet. Přestože někdejší přirozený vývoj folkloru a celé lidové kultury byl v posledních desetiletích silně oslaben, v některých složkách přímo přerván, znamenají záměrné snahy o udržení lidových tradic významnou pomoc. Především velký dík patří slováckým krúžkům, které patří mezi základní a neodmyslitelné folklorní články, snažící se udržovat a rozvíjet lidovou tradici svého regionu. Podílí se hlavně na pořádání besed, vystoupení, bálů, plesů, soutěží, slavností a hodů.

Lidová kultura na Podluží si zachovala aspoň zčásti produktivitu a schopnost se rozvíjet. Nové jevy nejsou příliš časté, ale přece jenom na vesnicích tohoto regionu se vyskytují. Patří mezi ně anekdoty o „Lanžočanech“, v nové, trochu odlišné formě se ujal předsvatební obyčej „svíca“, což byla záležitost pouze svobodných děvčat, na rozdíl ode dneška, kdy dnes „chodí zpívat svícu celá chasa, ba ledakdo“. Velkou změnou prošel i průběh hodovního veselí, a to hlavně úterní zábava, kde panuje uvolněnější atmosféra, možná na úkor celkového pojetí kultury a folklorních tradic. Také místní malířečky malují na mašle, nebo keramiku mimo původních ornamentů také ornamenty v novodobém provedení. V neposlední řadě se projeví noví „lidoví“ skladatelé písní, které opravdu zlidověly.

Spontánní, živelný folklor – písně, tance, vyprávění, zvyky atd. – žije dál, ale vedle něj se stále uplatňuje zábava a lidová kultura, která se opírá o různé instituce, jimiž jsou řízeny. Pomáhají je šířit a organizovat pomocí festivalů, přehlídek, soutěží, metodických materiálů, instruktáží, školení. Tím se na rozdíl od starých časů vytrácí spontánnost a včleňuje se do lidové kultury „organizace“. Toto má pak za důsledek, že veškerá kompetence a odpovědnost někdy přechází do nepovolaných rukou. Do folkloru a lidového umění tak vniká „individuální a osobní živel“, který má za důsledek, že dochází k individualizaci, což je opak tradiční lidové kultury, která má kolektivní, pospolitou povahu.

Nepochybuji, že nadále převládá v lidové kultuře a folkloru funkce integrační, což je schopnost účastníky spojovat a sdružovat. Písně, zvyky, obyčeje a dětské hry se odehrávají ve skupinách, kde dochází k rozptýlení, spontánnímu zpěvu a téměř všechny projevy folkloru a lidové kultury mají aspoň v malé míře funkci zábavnou, která je důležitá pro všechny zúčastněné.

Kulturní aktivita a péče o folklor a lidovou kulturu zaručuje, že v příští generaci tyto hodnoty nevymizí. Vztah k lidové kultuře vzniká už v nejútlejším věku, kdy nejmladší děti „vrůstají“ do světa lidové kultury a lidového umění, utváří se v nich vztahy k obyčejům, písňím, tancům, krojům, tradičním hrám, k nářečí atd. Na tomto podkladu pak záleží, jaký poměr k folkloru a k celé lidové kultuře člověk získá pro celý další život (Janák, 1982).

Využívání a včleňování folkloru do současného kulturního dění by mělo být výrazem úcty k vlastním tradicím. Neměli bychom podceňovat dnešní existenci folkloru, naopak se musíme snažit o plné uplatnění jeho autentických, spontánních i organizovaných projevů. Vydejme se za poznáním kořenů a podstaty lidové kultury, abychom mohli zasvěceně uvažovat o jejich hodnotách pro dnešního člověka. Citová a estetická výchova mladé

generace napomůže vytváření mezilidských vztahů. Pak vystoupí i základní všelidské vlastnosti a hodnoty obsažené v tradicích lidové kultury – čestnost, pravdivost, solidarita, vzájemná úcta, soudržnost, prostota. Tato cesta směřuje k budoucnosti a můžeme předpokládat, že vývoj lidové kultury bude probíhat v úzkém kontaktu s kulturou vysokou i kulturou masovou. S růstem vzdělanosti bude sílit touha po kultuře, která bude vyrůstat z kulturní podstaty národa a dokáže spojit tradici se současností (Frolec, 1984).

1.2 Folklor na Podluží

Na úvod bych si dovolil citovat báseň Jana Kružíka věnovanou regionu Podluží:

„Tys růží Slovácka

Kdo tvoji krásu pochopil

Ten více už od Tebe

Neupustil.

Podluží

Kraji ztepilých šohajů

A malovaných dívek

Z tebe se zrodilo

Tisíce melodií

Nejen pro radost

Ale i zármutek“ (Kružík, 1982, s. 3).

Podluží je malebný region na jihu Moravy, který se nachází v okrese Břeclav a Hodonín. Má jedinečnou polohu na rozhraní České republiky, Slovenské republiky a Rakouska. Je to rovinatý kraj s nedohledným obzorem, posetý ovocnými sady a vinohrady a rozlehlými lužními lesy v povodí řeky Moravy. Jeho název se obecně odvozuje od typického znaku zdejšího kraje, stojatých vod, označovaných jako „luže“. Na tomto území se rozkládá 14 obcí, ale podlužácké kroje, tradice a nářečí našly uplatnění i mimo zmiňovanou oblast. Historie regionu je velmi bohatá, celý kulturní vývoj byl ovlivněn přítomností mnoha kmenů a kultur. Obyvatelé Podluží jsou Podlužáci a označení „Podlužák“ bylo nejdříve spojováno s přezdívkou a až později po druhé světové válce se stalo charakteristickým označením pro obyvatele tamějšího regionu (Jeřábek, Frolec, Holý, 1962).

Charakteristika obyvatelstva na Podluží podle Josefa Aloise Zemana (1811) zní: *„Podlužáci jsou po fyzické stránce lid pohledný, robustní, s mimořádně krásnou, silnou stavbou těla*

a výškou více než průměrnou, zvláště se u nich setkáme s mnoha urostlými, štíhlými muži, kteří však po dosažení vyššího věku, jdou spíše do šířky. Mají neobyčejnou sílu a nezničitelný naturel, který často vzdoruje i nejúpornějším nemocem, a v jistých činnostech života ukazují obdivuhodnou zručnost údu.“ (Jeřábek, Frolec, Holý, 1962, s. 25).

Velký vliv na osídlení tohoto území měl příchod Charvátských utečenců, kteří v 16. století utíkali ze své země před útoky Turků. Tito přistěhovalci pak ovlivnili celou kulturu na Podluží, což se projevilo zejména v oblasti tamního jazyka, a nemalou měrou ovlivnili i oblast krojů. Ve své práci se budu věnovat lidovému kroji, který pochází z Moravské Nové Vsi a blízkého okolí.

Podluží leží na velmi úrodných půdách, proto se v minulosti, ale i dnes většina lidí živila a živí zemědělstvím. Velmi typickým pro tuto oblast je vinařství a s vínem je spjata mnoho tradic, např. svěcení vína, ochutnávka mladého vína, otevřené sklepy. Při těchto akcích pak zazní velmi známé lidové písně o víně.

Nejvýraznějším prvkem místní lidové kultury jsou velmi krásné **kroje**, které vynikají svojí barevností, bohatostí, zdobením výšivkami a propracováním jednotlivých součástí. Dodnes se dochovaly obřadní kroje a jako nejznámější je považován lanžhotský svatební kroj. Ještě počátkem minulého století nosili běžně kroj téměř všichni obyvatelé vesnice, ale s rozvojem průmyslu, dojížděním za prací do okolních měst a celkovou modernizací, se kroj začal odkládat a nosit jenom o svátcích. Dneska nosí kroj ve všední dny pouze starší ženy, ale i těch postupem času ubývá.

Tradiční lidový kroj – zvláště sváteční a slavnostní – můžeme považovat za nejokázalejší projev hmotné i výtvarné lidové kultury, který se neustále vyvíjel a nejinak je tomu i dnes. Upravuje se a přizpůsobuje se vkusu či nevkusů svého nositele. Ženský kroj prodělal na rozdíl od mužského kroje velkých a výrazných změn, což se projevilo hlavně v délce sukní. Ta v dávné minulosti sahala až ke kotníkům, kdežto dneska se zkrátila ke kolenům a někde dokonce až nad kolena. Změnila se také výroba krojů. Vzhledem k tomu, že se někdy nedá sehnat vhodný materiál a ruční práce je často zdlouhavá, přistupuje se ke strojové výrobě za přispění moderní technologie. Pro zajímavost můžeme uvést, že podlužácký kroj se rozšířil i mimo region Podluží. V Mutěnicích tento kroj převzali jak svobodní chlapci, tak i svobodné dívky. Vdané ženy ve Velkých Bílovicích a Moravském

Žižkově nosí podlužácký kroj, i když spadají do regionu Hanáckého Slovácka. Podlužácký kroj má tak jako ostatní kroje svou slavnostní i všední formu. Dále se rozdělují podle nositelů, kdy jiný kroj nosí svobodní, kteří se odlišují od ženáčů, a v neposlední řadě kroj dětský.

Rád bych popsal aspoň zčásti některé druhy krojů tak, jak se nám zachovaly do dnešní podoby.

Ženský kroj: slavnostní kroj svobodné ženy se vyznačuje svou bohatostí a jemným vyšíváním. Pokrývku hlavy tvoří rožky, nebo kokeš z lepenky, potažený červeným hedvábím a doplněný malovanými mašlemi. Ozdobnou část hlavy dotváří tzv. zahrádka, která se v minulosti zaplétala z vlastních vlasů, ale v dnešní době je nahrazována zahrádkou z umělých vlasů, která se ovazuje kolem hlavy. Základ kroje tvoří bohaté sukňe kasanice, jejichž počet se odvíjí od výšky nositelky nebo požadované šířky. Obvykle bývá 5-6 spodnic, kde poslední vrstva je tvořena vrchní sukni, která bývá většinou jednobarevná. Na tuto sukni se uvazuje fěrtoch, který se vyznačuje krásným jemným vyšíváním. Na ruce si dívka obléká rukávce, taktéž jemně vyšívané. Kroj je doplněn ještě lajblem, což je barevná kordulka zhotovená z květovaného hedvábí, posítá mnoha flitry. Na nohách nosí dívky černé varhánkové čizmy s mosaznou podkovičkou.

Kroj vdaných žen je mnohem jednodušší, kdy vrchní sukňe jsou ze stejného materiálu jako jupka, která je ozdobena krajkou, hlavu pokrývá tibetový šátek. Ozdobnou funkci pak plní vyšívaná zástěra zvaná canglovica nebo fěrtoch. Obutí je stejné jako u svobodné dívky.

Mužský kroj: slavnostní kroj svobodného mládence je velmi honosný a působivý. Na hlavě se nosí guláč, který je vyroben z tuhé plsti a dozdoben mašličkami, barevnými střepečky, zrcátky a skleněnými kuličkami. Znakem síly a svobody u svobodného mládence je bílý kosírek z volavčího pera připevněný na guláči. Charakteristickým oděvem svobodných mláďenců na Podluží jsou červenice zdobené barevným vyšíváním. Košile je zhotovena z plátna a doplněna dlouhými molovými rukávy s bohatou výšivkou. Na košili se obléká lajbl z barevného květovaného hedvábí, obdobného jako u dívek. Na tento lajbl se ještě připevňují čtyři malované mašle s umělou květinou. Čizmy jsou vyrobeny z černé bohatě prošité telecí kůže, na nich je připevněn fialový okrasný střepec. Podpatek je též zakončen podkovičkou.

Ženatí muži, zvaní mužáci, nosí tak jako vdané ženy kroj jednodušší. Mají kalhoty převážně černé barvy, bez výšivky, plátěné košile s vyšívanými rukávy, na hlavě se nosí hůseňák bez péra a dalších ozdob. Čižmy jsou bez výšivky a bez střapců.

Dětský kroj: chlapci nosí plátěné třaslavice a plátěnou košilku, opásanou modrou zástěrou. Starší chlapci nosí červenice, čižmy a lajbl. Děvčata nosí sukýnky, rukávce, tacle. Starší děvčata pak nosí ještě lajbl, šátek i čižmy.

V každé obci na Podluží se můžeme setkat s nádhernou původní **architekturou**, která se vyznačuje hlavně typickým pestrobarevným žudrem, které můžeme vidět na starých chalupách, vinných sklepech, ale i novodobějších stavbách, které nechtějí ztratit kolorit zdejší kultury. Velmi běžná byla lidová keramika, kterou na toto území přinesli Habáni. Nejrozšířenějším lidovým projevem byla malba velikonočních kraslic, kdy tyto motivy byly spjaty s úrodou a plodností dobytka, ale v pozdějších dobách převládal motiv společný s malbou na žudrech.

Charakteristickým rysem každého Podlužáka je jeho **nářečí**, které se odlišuje od jiných regionů a je s ním spjat pocit domova. Jeho hlavním znakem je především dlouhé „ú“, které se používá tam, kde je ve spisovném jazyce „ou“, např. „*mouka-múka, kohout-kohút, zpívají-zpívajú*“. Spadá pod východomoravské nářečí, a jelikož dochází k migraci obyvatel, tak se můžeme setkat částečně s tímto nářečím i ve vesnicích jiného regionu. Význam nářečí si většinou uvědomujeme teprve tehdy, ocitneme-li se jinde než tam, kde jsme doma. Najednou zjistíme, že se „u nás“ mluví jinak. V souvislosti s nářečím vznikaly přezdívky, které měly odlišit jejich nositele, jelikož měli shodné příjmení. Tyto přezdívky vznikaly různě a měly symbolizovat buď charakterové vlastnosti, nebo se přezdívka ujala po předcích, možná také na základě vztahů, které ve vesnici panovaly. Nářečí a jména odrážela též společenský vývoj a změny, které ovlivňovaly ráz krajiny, život i práci lidu (Janák, 1982).

Písňe, které tvoří podstatnou část lidového fondu, se vážou k určité obyčejové situaci. Jsou to písňe svatební, hodové, fašankové a koledy. Nejrozšířenější jsou v dnešní době písňe hodové, které provází nejslavnější okamžiky na vesnicích. V dřívějších dobách bylo jistě více příležitostí než jenom o hodovém veselí, zpívalo se během celého roku ve dnech všedních i svátečních. O vánocích byly slyšet koledy, kdy chlapci chodili koledovat, na masopustní pondělí pak zpívali fašankové písňe u každého domu. Zpěvem a hudbou se

dříve oslavovaly i dožínky. Důvod ke zpěvu byl též při oslavách rodinných obyčejů jako například při křtinách, svatbě nebo i při pohřbu. Ve zpěvním fondu můžeme objevit i netaneční písně, a to písně milostné, které jistě tvoří nejrozsáhlejší skupinu. Pak jsou to písně vojenské, rekrutské a nesmíme zapomenout ani na velmi oblíbené písně o víně (Janák, 1982).

Dnes se často setkáváme se zpěvem, který je slyšet z vinných sklípků, kdy dostává člověk vínem tu potřebnou sílu a zbavuje se zbytečného ostychu.

Písně na Podluží, stejně jako jinde, jsou úzce spojeny se svými nositeli – zpěváky. Život jim vdechují teprve až ti, kteří je zpívají. Podluží patří k oblastem výskytu velkého množství a rozmanitosti písní a také dobrých zpěváků. Rád bych představil některé z nich. Jedná se o zpěváky, kteří prosluli díky svému vystupování na veřejnosti, kde rozdávali radost, lásku a mnohdy dovedli svým projevem tak dojmout, až se v očích zaleskly slzy dojetí.

Josef Severin (1916 - 1991)

Ještě za života se stal legendou Podluží, byl uctívaným zpěvákem, ale také výraznou osobností v ostatních oborech národopisu. Severinova bohatá pěvecká kariéra začala vystoupením v roce 1936, kde zpíval se Slováckým krúžkem Tvrdonice, jehož byl zakládajícím členem. V roce 1940 byl angažován do role rekruta na několik představení Janáčkovy opery *Její pastorkyňa* do Národního divadla v Praze. Byl též kmenovým zpěvákem Brněnského rozhlasového orchestru lidových nástrojů (BROLN). Natočil s ním řadu písní, které byly zařazeny do tzv. Zlatého fondu Československého rozhlasu. Nevyhýbal se ani spolupráci s dechovými hudbami jako např. *Mistříňanka*, *Bojané*, *Juráčkovci*. Za dlouholetou činnost v oblasti lidové písně a národopisu se dostalo Jožkovi Severinovi řady ocenění. Podle tehdejších měřítek patří udělení titulu zasloužilý umělec, mezi největší, který získal v roce 1986. Celou dobu žil až do své smrti v rodných Tvrdonicích.

Božena Šebetovská (1919 - 1982)

Tato zpěvačka lidových písní pocházela z malebné vesnice Lanžhot. Řadu let spolupracovala s Jožkou Severinem. Ve 40. – 70. letech patřila k nejpobulárnějším zpěvačkám slováckých lidových písní. Šebetovská šířila nádheru písniček z Podluží a často byla nazývána podlužáckým slavíčkem. Spolupracovala řadu let s Českým rozhlasem Brno a legendárním tělesem BROLN. Byla první lidovou zpěvačkou, která se objevila ve veřejných médiích. Dnes si její slávu připomínáme nejenom pamětní deskou na tělocvičně Sokola v Kounicově ulici v Brně, ale také každoroční soutěží dětských zpěváků, která nese název O tulipán Boženy Šebetovské.

Mezi současné představitele lidových písní patří **Josef Černý** z Břeclavi, který zpívá již od svých čtyř let. V té době byl v roce 1946 vybrán, aby zazpíval Edvardu Benešovi, který se vracel z exilu a navštívil Hodonín, rodiště T. G. Masaryka. Natočil mnoho lidových písní se známými hudebními tělesy. Vlastní několik zlatých desek a rovněž desku platinovou.

Dalším současným zpěvákem se zlatem v hrdle je **Jaroslav Švach**. Ve svém mládí byl spojován se založením folklorního souboru Břeclavan, kde byl i dlouholetým předním tanečníkem. V pozdějších letech se začal zajímat o spolupráci s dětmi a založil dětský folklorní soubor Břeclavánek. Dále pak spolupracoval s mnoha dětskými soubory na celém Podluží. Počátkem roku 2001 založil s bývalými tanečnicími a zpěvačkami z různých národopisných souborů na Břeclavsku folklorní soubor Old Stars Břeclav. Členy tohoto souboru jsme s manželkou již mnoho let (Janák, 1988).

Při vzpomínce na krásné podlužácké melodie musím vzpomenout i velkého skladatele zlidovělých písní z rodného kraje **Fanoše Hřebačku Mikuleckého** (1912 - 1970). Fanoš Mikulecký byl samouk s přirozenou, spontánní tvořivostí. Od mládí hrával na harmoniku, housle, cimbál a klavír, ale samotné noty se naučil až ve dvaceti letech. Z jeho pera vzešly písničky jak s přírodními náměty, tak písně milostné, svícové, ukolébavky. Mezi nejznámější patří určitě „Mikulecká dědina“, „V širém poli studánečka“, „Víněčko bílé“. Za vrchol jeho tvorby je označována zpěvohra „Cesta zarúbaná“, která měla premiéru v roce 1947. V této zpěvohře se objevují písně, které se staly zlatou pokladnicí pro mnohé generace lidových zpěváků celého regionu (Kosík, 2012).

Na Podluží se dochovaly nejen písně, ale i vlastní tance. A jak píše Zdena Jelínková: „*Nejvíce pozornosti si zaslouhuje vrtěná, verbuňk, hošije a některé obřadní tance.*“ Pojdme se na ně blíže podívat.

Tanec všeobecně plní dodnes velmi silně jednu ze svých nejdůležitějších funkcí, a to funkci sdružovací. Je jednou z podstatných složek při vytváření společenských a sousedských svazků mezi lidmi.

Vrtěná je párový tanec, který prošel velkým vývojem. Samotnému tanci, který se skládá ze dvou částí, předchází předzpěv. Tanečník zpívá jednu, nebo dvě sloky písně, po každé sloce následuje tanec a na závěr ještě jedna poslední taneční sloka zvaná „úvratí“.

Hošije jsou záležitostí mužského tanečníka a jedná se o sólový tanec. Tančí se hlavně na hodech, kdy po krátkém předzpěvu tanečník nejdříve skáče do stran a pak ze dřepu do výšky.

Verbuňk je nejvýznačnějším tancem. Jedná se o mužský sólový tanec. Tančí se na celém Slovácku, ale jeho styl je v každém regionu jiný. Skládá se ze tří částí: Předzpěv, válaný (pomalý) verbuňk a rychlý verbuňk. Tento tanec má více funkcí, a to soutěživou (tanečníci soutěží mezi sebou), obřadní (tančí se na hodech) a erotickou (tanečník chce zaujmout dívku) - (Blahůšek, Krist, Matuszková, Pavlišťík, 2006).

Roku 2005 se úspěšně završila snaha o zapsání slováckého verbuňku na seznam Mistrovských děl ústního a nehmotného dědictví lidstva UNESCO a zařadil se tak mezi 90 fenoménů z celého světa, což byla pro Českou republiku mimořádná událost. Tak se nejen Podluží, ale i celé Slovácko zviditelnilo na celém světě. Jsem hrdý na to, že jsem mohl být účastníkem velké oslavy této události, která probíhala na 53. Folklorním festivalu Východná 2007.

Hody jsou nejvýznamnější slavností každé vesnice na Podluží, slaví se ale i v jiných regionech. Termín tohoto svátku je stanoven podle toho, kterému svatému je zasvěcený kostel. Snad do každé rodiny se v tyto dny sjíždí rodina a hosté z blízkého i vzdáleného okolí. Tyto oslavy se právem započítávají mezi ty, které slaví opravdu celá vesnice, ať už v tradičním folklorním duchu, nebo novodobě, kdy tyto svátky každý prožije podle svého. Už v roce 1930 napsal znalec místního prostředí ve své práci o Podluží Jan Noháč: „*Nejděle snad vytrvá slavení hodů, které stále nacházejí dosti ctitelů i u lidí, kteří již dávno vše slovácké ze sebe odložili.*“ Hody na Podluží patří mezi ty nejhonosnější a tomuto

veselí předchází velký úklid celé vesnice. Uklízí se v každém domě, na dvoře i v hospodářských prostorách. Jídla a pití musí být raději více než méně, koláčků a cukroví i pro neočekávané hosty. Hodům předchází samozřejmě nejenom úklid, ale i příprava krojů, tak, aby bylo všechno krásně vyprané, vyžehlené a naškrobené. Ještě než začnou hodové oslavy, tak se musí postavit mája, postavit „búda“ a zakrýt „zeleným“. Nejdůležitější roli mají samozřejmě stárci a stárky, kteří se starají nejenom o samotnou přípravu hodů, ale i o hladký průběh hodového veselí. Hodovou sezonu na Podluží zahajují jakubské hody v Moravské Nové Vsi v neděli po 25. červenci.

Dříve hody začínaly v neděli, ale již několik let se začíná slavit již v sobotu, kdy mužáci pořádají předhodové zpívání. V neděli ráno je sloužena mše svatá za krojovanou chasu, která se této mše účastní v celé své kráse ve slavnostních krojích. Po obědě pak vyráží krojový průvod ke starostovi obce a k faráři, kde se zahraje a zatančí sólo. Po příchodu „pod zelené“ se tančí až do příjezdu přespolní chasy. Přespolní chasa – chlapci z okolních vesnic jezdí, buď na koňském povozu, na kolech, nebo chodí pěšky. Vždy jim nejdřív zahraje muzika uvítací pochod a přespolní chlapci si pak zazpívají a zatančí svůj připravený verbuňk. Potom jim domácí zavedou krojovaná děvčata k tanci jako odměnu za to, že přijeli na hody. Tyto hody v Moravské Nové Vsi jsou velmi oblíbené mezi mládeží, proto se sem sjede vždy velké množství přespolních. V průběhu odpoledne se sjíždí chasa z celého Podluží, ale i jiných regionů. Po přespolním sóle následují hošije a verbuňk. Pak si domácí chasa rozebere přespolní na večeri. Po této večeri následuje hodová zábava, která většinou končí až s vycházejícím sluncem.

Pondělní hody začínají tak jako v neděli průvodem, kdy chasa vyráží spolu s muzikou, po obědě pro stárky. Do tohoto průvodu se zapojují i mužáci, kteří v tento den odpoledne hody přebírají a večer následují „mužácké hody“. Průběh je podobný jako v neděli, ale již bez účasti přespolní chasy, většinou za přítomnosti místních. Pak následuje mužácké sólo, kdy se zvolí mužáctví stárci. Před večerí se tančí hošije a verbuňk. Večerní zábava pokračuje opět až do rána.

Úterní hody doznaly největších změn za poslední léta. Dříve chodili chlapci v třaslavicích a děvčata v šatách, v současnosti však panuje uvolněnější atmosféra. V úterý si chlapci a děvčata mění role, děvčata se převlékají místo chlapců do třaslavic a chlapci buď chodí převlečení za děvčata, nebo v různých jiných maskách. Tento třetí hodový den je v režii děvčat, kdy i přespolní děvčata přijíždějí pod máju převlečená za chlapce a přespolní chlapci

v různých maskách, kde pak předvádí různé scénky. V tento den se sem sjede snad ještě více přespolní mládeže než v neděli, protože tato zábava má charakter jakéhosi maškarního bláznovství, s kterým mnozí starší pamětníci nesouhlasí, jelikož tato zábava někdy postrádá vtip a vkus. Stává se tak pro ně jakýmsi odvarem lidové zábavy. Z pohledu starší generace se zrovna tyto největší úterní hodovní změny mohou zdát až přehnané a mnohdy odkloněné od původních tradic. Ostatní si však myslí, že právě tato uvolněnější atmosféra láká „pod hodovní búdu“ i mládež, která zrovna folkloru v běžném životě moc nefandí. O tom svědčí i v tento den největší hodovní účast. A tak se nakonec baví všichni pospolu, vzniká lepší soudržnost, komunikace mezi mladými a mizí rozdíly – „ty jsi folklorista a já ne“. Úterní veselí pokračuje až do ranních hodin, kdy muzika zahraje Trnavu, což je závěrečný verbuňk celých hodů. Mládež, která hledá stále určitou inovaci a boří některé zažité tradice, v posledních letech zavedla jakousi náhražku lidového veselí, a to v podobě reprodukované moderní hudby, kterou zakončuje nejenom hodovou zábavu, ale i jiné tradiční lidové veselice. To je ale asi určitá daň vývoje a změn, které nese moderní doba.

Doufejme tedy, že folklorní lidová zábava těmito určitými změnami neutrpí, a že nejenom hody zůstanou jakýmsi sjednocujícím prvkem, který spojuje všechny generace žijící v daném regionu (Janák, 1982).

Mezi významné folklorní události, které se během roku na Podluží organizují, patří bezesporu národopisné slavnosti **Podluží v písni a tanci**, pořádané v obci Tvrdonice. Vznik tvrdonských slavností spadá do období zvýšené národopisné aktivity a zájmu o lidové umění po druhé světové válce a první oficiální ročník se konal v roce 1956. Těmto slavnostem předcházela četná vystoupení tvrdonského slováckého krúžku na různých folklorních slavnostech a festivalech. Tyto slavnosti těží převážně z vlastních zdrojů svého regionu a v programu i jednotlivých pořadech se odrážejí místní a krajové tradice a zvyklosti. Pořádají se zde přehlídky dechovek z podlužáckého regionu, přehlídky vesnických souborů a slováckých krúžků. Samostatná část programu je věnována dětským souborům, kterých je na Podluží velký počet. Během slavností se konají soutěže ve zpěvu, soutěž ve vrtěné, hošíjích a verbuňku. Vyvrcholením tohoto klání je soutěž o titul „stárka Podluží“. Nejoblíbenější jsou pak večerní pořady věnované zpěvům a tancům při dechovce nebo besedě u cimbálu. Tvrdonské slavnosti obdobně jako slavnosti hornácké, dolňácké, Slovácký rok v Kyjově a hanácké slavnosti v Krumvíři jsou prototypem regionálních

slavností lidových písní a tanců. Programově i materiálně tkví hluboko ve vlastním regionu a svým významem se k němu opět vrací.

1.3 Folklorní obřady a zvyky

Rok na podlužácké dědině byl vyplněn množstvím svátků, oslav, zvyků a her. Mnohé byly zapomenuty, některé zkresleny a jiné dostaly novodobou formu. Je nutné pro příští generace tyto zajímavé zvyklosti uchovat nebo obnovit. Uchovat je pro děti a dospívající mládež, aby nežily prázdným životem a nenechaly se pouze bavit, ale aby se dovedly pobavit nejen mezi sebou, ale také pobavit jiné. Zvyky jsou zachovány z dob dávných, některé až z dob pohanských a jsou velmi důležitou společenskou událostí, která přispívá ke zdravé pohodě všech zúčastněných (Kružik, 1982).

Sledujeme-li vývoj lidových zvyklostí, obřadů, obyčejů, můžeme říci, že došlo proti minulosti k mnoha pronikavým změnám:

- repertoár těchto obřadů a zvyklostí se zjednodušil a zredukoval,
- převládá funkce reprezentativní, zábavná, estetická a funkce náboženská, magická je na ústupu,
- obřady a zvyky pozbyly pro jedince závaznou platnost, takže tyto obyčeje se nohou, ale nemusí dodržovat,
- vznikají některé „obřady“ jako nové, které mají podobný ráz jako „tradiční“ obřady a obyčeje a stávají se společenskou normou.

Masopust, neboli „fašank“, se slavil 40 dní před Velikonocemi. Dříve se slavilo okázaleji než dnes, tehdy trval fašank od neděle do úterka. Tyto dny byly vyplněny veselím, byla povolena veškerá legrace jak chlapcům, tak dívkám. Chasa chodívala pouze v polosvátečním kroji a v pondělí se pak všichni převlekli za maškary. Tančili se fašankové tance, chodilo se po domech, kde masky vybírali vše, co se dalo, a odpoledne se v hospodě všechno uvařilo a snědlo. Nakonec se v hospodě za hlasitého naříkání pochovala basa, čímž začal půst až do velikonoc.

Velikonoce jsou nejvýznamnější křesťanský svátek, kdy se oslavuje zmrtvýchvstání Ježíše Krista. V tuto dobu se probírá omlazená příroda z dlouhého zimního spánku a přichází jaro. Tyto oslavy v sobě pojí zvyky jak křesťanské, tak pohanské. Dnešní oslava velikonoc je

spojená hlavně s chozením „po šlaháčce“. V pondělí ráno chlapci chodí „šlahat“ dívky vrbovým proutím, nebo „žilami“.

Vynášení smrtky je prastarý lidový obyčej, kdy děti vynesou z vesnice a hodí do řeky slaměnou figuru oblečenou do ženských šatů. Figura má různá jména např. Mařena, Morena, Smrtka. Symbolizuje však pouze jediné, a to aby tato smrt uplavala co nejdál. Smrtka se vynáší Na Smrtnou neděli.

Pálení čarodějnic patří ke zvykům, kdy se zakládaly ohně na ochranu před čarodějnicemi, které o filipjakubské noci létaly na sabat. Hoši přeskakovali ohně, zapalovali košťata a vyhazovali je do výšek.

Stavění májek patří mezi tradice, které se dochovaly a jsou dodržovány i v dnešní době bez větších změn. Chlapci staví májky v noci před 1. květnem, aby vyjádřili svému děvčeti svou lásku. Někdy se z veselé rozpustilosti zastrkávaly olistěné větve do komína dívce, která byla velmi rozverná. Staly se i případy, že takovéto dívce postavili celý vůz na střechu chalupy, který nejdříve rozebrali a pak jej po částech vynesli nahoru k nevelké radosti hospodáře, který pak musel po jednotlivých částech tento vůz snést zase zpátky dolů.

Hody jsou nejrozšířenější a nejoblíbenější tradice na Podluží. Datum tohoto svátku je stanoven podle toho, komu je zasvěcen kostel v jednotlivé vesnici. Hodové slavnosti jsou dodržovány ve všech vesnicích regionu, ať již ve folklorním provedení nebo v moderním pojetí.

Svatba patří mezi největší slavnosti rodinných obyčejů, kdy v dřívějších dobách této události předcházely námluvy. Svatba na Podluží se slavívala s velkou nádherou a okázalostí a nebyla jenom záležitostí rodinnou, ale účastnili se jí i sousedé, přátelé, známí, kamarádi, blízcí i vzdálení příbuzní. Večer před svatbou proběhla tzv. „svíca“ (rozlučka se svobodou). Dnes se můžeme setkat s krojovanou svatbou, kde hraje dechovka, již pouze ojediněle, protože je to událost dosti finančně náročná.

Ke šťastné události **narození dítěte**, se chodilo „do kúta“, tento zvyk je spojován s ochranou rodičky, která je obklopena po celou dobu šestinedělí nebezpečím od různých démonů, a proto se musí chránit před uhranutím. Její postel byla „v kútě“ zastřena „kútnickou plachtou“. V současnosti je tato tradice spojována s obdarováním rodičky a novorozeného dítěte.

Draní peří je spojováno s předvánočním časem. V tuto dobu, kdy zasněžená pole odpočívala, scházely se ženy ve vytopených „izbách“, kde vyšívaly krojové součásti a draly husí peří. Dračky se mezi sebou bavily vyprávěním pohádek, probíráním různých klepů z dědiny a mezi vyprávěním se i zpívalo.

Vánoce byly, jak v minulosti, tak i dnes, svátky všech, ale hlavně dětí, které nedočkavě očekávaly večer s dárky pod stromečkem. Přípravy Vánoc byly spojovány nejenom s úklidem celého stavení, ale i s chystáním zásob pro dobytek a drůbež na sváteční dny. Celý den se nejedlo, všichni se museli postit. Hospodyně pak připravovala štědrovečerní večeři, která se ode dnešní lišila tím, že byla jednoduchá, skromná. Jedla se čočková polévka, hrachová nebo pouze česnečka. Tradičním jídlem bývaly „pukance“ posypané mákem. Na stole se podávalo sušené ovoce – trnky, hrušky, jablka. Vánoční stromek býval jenom v bohatších rodinách a také nadílka byla skromná. Lidé si užívali zaslouženého klidu po celoroční práci, zpívali koledy a navštěvovali se navzájem. Tak jako dnes se chodívalo na půlnoční mši, která byla největší událostí vánočních svátků.

Hledání služby na Štěpána je zvyk, kdy měli pacholci nebo děvečky „doslúženů“ a skončila jim celoroční služba u hospodáře. Buď pacholek a děvečka zůstali, nebo si hledali službu jinde. Říkalo se: „Na Štěpána není pána“. Dneska se děvčata převlékají za chlapce, chodí po vesnici a „hledají si službu“ u svých kamarádů a známých. V mnoha obcích se volí noví stárci pro příští rok (Kružík, 1982).

Lidové obyčeje a obřady se zachovávají při životě ne proto, že by, jak se říká, byly „dědictvím starých časů a našich předků“ nebo „obrazem minulosti“, nýbrž hlavně a jedině proto, že si až do dnešní doby udržely svůj význam a aktuální platnost. To máme na mysli, když mluvíme o takzvané funkci, úloze zvyků, obyčejů, obřadů pro život člověka a společnost (Janák, 1982, s. 162,163).

2 SOCIALIZACE DĚTÍ A MLÁDEŽE V OBLASTI FOLKLORU

2.1 Socializace a sociální pedagogika

Významné místo ve vývoji jedince zaujímá socializace. Jde o proces začleňování jedince do společnosti, kdy dochází k různým vývojovým proměnám. Člověk se jako sociální bytost narodí, ale postupně se sociální bytostí stává. Postupem času se z novorozeněte stává člověk, který je považován za kulturní bytost schopnou fungovat ve složitém systému lidské společnosti (Gillernová, Buriánek, 2006).

Socializace je proces celoživotní, nekončí s dosažením dospělosti a s přijetím odpovídajících společenských rolí (např. partner, rodič, příslušná profesní role). V průběhu života jedince dochází nejenom ke změně rolí, ale i ke změně obsahu těchto rolí, kterým se učí i dospělí a může docházet i ke změně obsahu rolí (např. změna zaměstnání, přechod v zaměstnání z místa podřízeného na místo nadřízeného, ukončení profesní dráhy a odchod do důchodu). Mnohokrát se i stává, že dojde v případě chybného či nepřiměřeného začlenění do společnosti k tzv. resocializaci. Socializace vždy představuje vztah vzájemného působení mezi společností a jedincem. Zabezpečuje vrůstání člověka do společnosti a kultury. Na základě tohoto procesu se získávají sociální dovednosti, návyky a postoje potřebné pro styk s lidmi a přejímání různých společenských rolí.

Schopnost pronikat do vnitřního světa druhého člověka, spoluprožívat, vcit'ovat se do jeho situace, je specificky lidskou záležitostí. Člověk je na celoživotní cestu geneticky vybaven. Má dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, tedy schopnost navazovat kontakty, vztahy s jinými lidmi, přebírat jiné role, napodobovat různé vzory, osvojit si různé poznatky, tedy schopnost sociálně se učit.

Podle A. I. Bláhy není pochyb o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a dále nás ovlivňuje a poznamenává. Sociální dědičností je pojem, který vyjadřuje, že vedle genetických dispozic se přenášejí i určité způsoby a modely chování daného prostředí, především rodinného.

Společenský styk a vztahy lidí se realizují v různých činnostech, zejména společných, kdy tato činnost napomáhá jedinci dosáhnout takových výsledků, které by jinak sám nezvládl. Předpoklad je, aby si lidé porozuměli, dovedli se přizpůsobit jeden druhému, respektovali společný cíl a pravidla spolupráce. Při tomto společném styku lidé na sebe vzájemně působí

a probíhá sociální interakce. Součástí pak je komunikace, kdy se projevují důležité znaky osobnosti, jako např. umění jednat s lidmi, společenský takt, vztah člověka k sobě samému i k ostatním lidem.

Lidské jednání není regulováno pouze rolemi, ale i nejrůznějšími rituály. Ritualizace jednání má několik podob. Některé rituály souvisejí se snahou opakovat to, co se již osvědčilo, kdy lidé často vycházejí z osvojených vzorců. Jiné rituály však souvisejí se stylizací do určité role, kdy jde o jakési „přehrávání“ role, o zdůraznění některých prvků chování. Rituály plnily v dřívějších dobách významné funkce v rámci skupiny, kmene nebo celé společnosti. Účast na obřadech či svátcích příslušníky dané pospolitosti spojovala společnými zážitky a tím posilovala jejich identitu (Gillernová, Buriánek, 2006).

Tato funkce se uplatňuje i v dnešní době, kdy se lidé schází při oslavných rituálech ve formě folklorních slavností. Při těchto obyčejích se uplatňuje mimo jiné jejich výchovná a didaktická platnost, kdy děti sledují průběh obřadu a počínání účastníků si buď vstíjí do paměti, nebo je přímo zkoušejí napodobovat, zpívat, tancovat atd. Přitom však nejde pouze o okamžitý účinek, ale hlavně o dlouhodobý důsledek pro další vývoj, kdy se dítě přizpůsobuje normám lidové kultury (Janák, 1982).

Sociální skupiny představují sociální útvary, které jsou spojeny určitým cílem, společnou činností a společnými zájmy. Mezi členy skupiny vznikají pevné vztahy, skupina má vlastní identitu (vědomě rozlišuje „my“ a „oni“), svoji vlastní kulturu, hodnoty, normy, symboly.

Ne každá skupina reguluje vztahy mezi členy a jejich jednání pevnými pravidly. Tímto se skupina formální liší od skupiny neformální. Zatímco první skupina má pevná pravidla, své předpisy, druhá skupina preferuje neoficiální vztahy, vazby a vzniká spontánně.

Socializace se uskutečňuje ve společenských a mezilidských vztazích, vzájemným působením osob, skupin a institucí. Probíhá tak v rodině, ve škole, dále ve vrstevnických skupinách, a nemalý vliv má i v poslední době působení různých masmédií. Může mít specifickou podobu záměrného působení (výchova, osvojení si určitých dovedností), nebo působením různých socializačních stimulů, kdy je působení nezáměrné, živelné (film, reklama, knihy). Toto ovlivňování může působit na člověka a jeho vývoj příznivě, ale i nepříznivě (Gillernová, Buriánek, 2006).

Celkový průběh socializace je nesmírně složitý a mnohostranný proces, kde je zahrnuto více vědních disciplín. Psychologie se zaměřuje na utváření lidské osobnosti a psychiky,

sociologie zdůrazňuje, že člověk se nerodí jako sociální bytost, ale stává se jí. Pedagogika vychází z analýzy výchovy jako cílevědomého a záměrného působení na člověka, které je nemyslitelné bez celostního pohledu na jeho začleňování do společnosti. Problematika socializace a výchovné pomoci pro zvládnání života mají zásadní význam pro sociální pedagogiku (Kraus, 2008).

Můžeme také říci, že výchova je určitý regulátor, kterým můžeme a chceme proces socializace usměrnit tak, aby byl co nejvíce v souladu s výchovnými cíli. Výchova je těžištěm socializace, protože urychluje a také ulehčuje zespolečnění člověka, čímž snadněji přebírá tyto společenské zkušenosti a vlastnosti potřebné pro život ve společnosti. Zde sehrává důležitou roli také aktivita samotného jedince, kdy se stává objektem výchovy, ale současně i subjektem vlastního vývoje a společenského dění (Kraus, Sýkora, 2009).

J. A. Komenský výchovu chápe nejen jako kultivaci jedince, ale vnímá ji také jako prostředek nápravy světa, kdy výchovu a vzdělání je potřeba poskytnout všem bez rozdílu stavovské příslušnosti, bohatým i chudým, chlapcům i děvčatům. Též připisuje velký význam výchovnému vlivu prostředí.

Sociální pedagogika se zaměřuje především na každodennost života jedince, na zvládnání životních situací bez ohledu na věk. Je též zaměřena na ochranu jedince před rizikovými vlivy a snaží se uvádět do souladu individuální potřeby zájmy jedince s možnostmi společnosti. Má tedy dvě základní funkce a to preventivní a terapeutickou. Často je zdůrazňován obsah sociální pedagogiky, jako otázka životní pomoci, a to pomoc člověku při vypořádávání se s životními úkoly, změnami, problémy, hledání optimálních forem kompenzace různých nedostatků.

Nejtěžším úkolem, který stojí před sociální pedagogikou, je pomoc při hledání identity a vnitřního zakotvení v této rychle se měnící době. Pomoci těm, kteří tomuto tempu nestačí, nejsou vybaveni dostatečnou flexibilitou, nezvládají úkoly, které jsou před ně postaveny a selhávají. Stejně důležité je učit se aktivně se podílet na společenském životě. Důraz je kladen na sociální dovednosti, jako je sociální komunikace, sociální adaptace, integrace do skupiny (Kraus, 2008).

2.2 Volný čas a jeho vliv na vývoj jedince

Často se setkáváme s různým vysvětlením funkce volného času. Někteří autoři se zabývají touto problematikou a zjišťují, že volný čas není jen orientován na rodinu, vzdělání nebo profesi. Hlavním znakem je považována dobrovolnost a využití tohoto času je potřeba se učit. Volný čas má přispívat k pocitu „nějak k něčemu patřit“, rozvíjet vlastní individualitu, být v souladu se společností i různými jedinci, kterým chci být prospěšný, podněcovat tvůrčí síly v člověku (Vážanský, Smékal, 1995).

Němec (2002) charakterizuje volný čas, kdy si člověk svobodně rozhoduje o činnostech, které mu přinášejí radost, zábavu, odpočinek, regenerují jeho tělesné i duševní schopnosti. Volný čas převážně obsahuje rekreaci, zábavu, odpočinek, zájmovou činnost, dobrovolné vzdělávání. U dětí a mládeže je potřebné pedagogické vedení a ovlivňování trávení volného času, jelikož tyto jedinci nemají ještě dost zkušeností a poznatků pro správnou orientaci v různých oblastech zájmové činnosti.

Pod pojem volný čas se běžně zahrnuje i zájmové vzdělání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, dále povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovné zařízení i další vzdělávání a časové ztráty. Součástí není ani činnost spojená se zabezpečením biologické existence člověka jako je jídlo, spánek, zdravotní péče. Ale jak tvrdí Pávková a kol. (2002), i z těchto činností si lidé někdy vytvoří svého koníčka, např. ve vztahu k přípravě a následné konzumaci jídla.

Dle zjištění P. Saka, volný čas a jeho obsah významným způsobem ovlivňuje tendence k sociálně patologickým jevům u mládeže nebo naopak rozvíjí talent a aktivní životní styl. Nejaktivnějším obdobím je období kolem sedmnácti let. P. Sak podtrhl význam činností ve volném čase jako výraz subjektivní stránky individua, jeho potřeb a zájmů, navazující na kulturu a způsob života rodiny respondenta.

Volnočasová motivace závisí na oblasti života, sociální skupině, vzdělání a mnoha jiných faktorech. Nejdůležitější determinanty jsou považovány pozice člověka v životní etapě a jeho příslušnost k sociální skupině.

Při sportovní a herní aktivitě je spojena pohybově zaměřená činnost s ostatními motivacemi, například s komunikací, družností, sociálním kontaktem. Zde dochází ke spojení hry, zábavy

a společenských styků. Za kladnou stránku můžeme považovat i to, že je naplněna bazální potřeba jedince, která má blahodárný vliv při psychickém vývoji. Kolektiv či skupina vrstevníků bývá nenahraditelným prvkem, který poskytuje příležitost hledání vlastního místa a budování vazeb mezi těmito vrstevníky, což se pozitivně odráží na formování osobnosti (Vážanský, Smékal, 1995).

Rodina má rozhodující vliv ve vývoji jedince. Problémy uvnitř rodiny (krize manželství, smrt partnera, nevěra atd.) poškozují přístup k volnočasovým činnostem. Proto je zapotřebí, aby řádný vývoj byl podpořen kladným vlivem rodinného zázemí.

H. W. Opaschowski je přesvědčen, že se časem vyvine „volnočasově kulturní životní styl“, který ovlivní jak chování lidí ve volném čase, tak i veškeré životní zvyklosti a bude mít zpětné účinky i na práci. Pasivní orientace bude nahrazena aktivnějším zážitkovým zaměřením, které se vyznačuje aktivitou, samostatností, rozvojem sebe sama, pospolitostí a získáním dobrého pocitu.

Pedagogika volného času se snaží o vytvoření soustavy, která bude součástí systému výchovy zahrnující individuální a společenský rozvoj člověka, kde hlavním nástrojem je volný čas a jeho nekonečné formy aktivity, prostřednictvím různých pořadů, programů, soutěží a her (Vážanský, Smékal, 1995).

Dodržování folklorních tradic, nejrůznějších zvyků a obyčejů, spadá pod zájmovou činnost, která má kladný dopad na zdravý vývoj dítěte, obsahuje složky výchovy jak mravní, tak tělesné i estetické. Využití volnočasových aktivit působí jako prevence proti kriminalitě, páchání trestné činnosti dětí a mládeže.

2.3 Vliv rodiny a okolí na jejich přístup k folkloru

Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování ve společnosti. Jedná se tedy o socializačně-výchovnou funkci rodiny. Ústřední úlohou rodiny je příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození přijímá v rodině nejrůznější informace, které aktivně zpracovává v souladu se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci (Kraus, Sýkora, 2009).

Přes všechny problémy, kterými rodina ve svém vývoji prošla, zůstává nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí pro dospělého, natož pro dítě. Předává mu hodnoty, které zde zanechaly předchozí generace. Rodina stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi nějakým způsobem ovlivňovat.

Dnešní rodina se nachází v jiné situaci, než před mnoha lety. Už samotná definice vymezení rodiny jako malé primární skupiny je velmi obtížné, protože tradiční kritéria přestávají platit. Institucionální spojení zákonným manželským svazkem není nutnou podmínkou rodinného života a přibývá soužití, kdy toto kritérium naplněno není. Avšak i taková soužití mohou fungovat jako rodina a plnit další znaky rodiny, tedy že členové bydlí pod jednou střechou a spolupracují mezi sebou.

Nároky a požadavky na dnešní rodinu stále vzrůstají a tak je důležité, aby byl zachován a posílen význam rodiny, jako útočiště před veřejným světem. Zejména v sociálně slabém prostředí, kdy rodina často vystupuje jako jediný opěrný bod, kam se mohou její členové a hlavně děti uchýlit. Rodina dává první zkušenosti do dalšího života, ukazuje dítěti, jak se mají lidé k sobě chovat, spolupracovat a hlavně pomáhat, když to někdo potřebuje. Dítě pak sleduje názory, postoje rodičů, které mu napomáhají utvářet si vlastní názor.

Rodina je institucí, která by měla vytvářet podmínky pro rekreaci, relaxaci, zábavu. Tyto aktivity se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají význam největší, což se projeví v jejich dalším vývoji (Kraus, 2008).

Je tedy hlavně na rodině, zda svým dětem zprostředkuje a umožní návštěvu divadla, koncertu nebo jiného kulturního zařízení. Jedním z cílů rodinné výchovy je tedy uvést dítě do příslušného kulturního prostředí, naučit se v něm orientovat a využívat tyto atributy pro svou potřebu. Je pravda, že ve větších městech je kulturní vyžití snáze dostupné a nabídka široká oproti menšímu městu či vesnici. Na druhou stranu má vesnice výhodu v tom, že existuje nespočet dětských národopisných souborů a folklorních souborů pro mládež. Zde mají děti a mládež možnost navazovat a formovat nové vztahy jak k novým kamarádům, tak i k lidové písni, tanci a tradicím rodného kraje. V těchto souborech se udržuje kontinuita mezi generacemi, mladí lidé se seznamují s lidovou písní důkladněji, než v běžném životě v rodině nebo ve škole.

Sociální učení probíhá ve styku se sociálním okolím, což představuje nejen rodina, ale i vrstevnické skupiny a prostředí, ve kterém se jedinec nalézá. Vrstevnické skupiny

charakterizuje věková, ale i názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání. Jedná se převážně o neformální skupiny, které se vyznačují bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti k této skupině. Příslušníci mají možnost ukázat, co se v těchto skupinách naučili, rozvíjejí samostatné úsilí a uskutečňují své cíle, které nemohou realizovat v jiných formách aktivit.

Tyto vrstevnické skupiny začínají fungovat většinou v průběhu školní docházky a nejdříve se vyznačují nestálým a nízkým stupněm soudržnosti, takže se rychle rozpadají. V pozdějším věku začíná potřeba sdružování narůstat a objevuje se postupná spolupráce s pevnou vnitřní vazbou. Často se zde formuje vyhraněný pocit odlišnosti od ostatních vrstevnických skupin. Důležitým znakem a kritériem pro třídění je stupeň formálnosti a organizovanosti. Za vrstevnické skupiny pokládáme ty, které vznikají přirozeně a vyznačují se neformálním charakterem, to znamená, že sledují zábavné a rekreační cíle. Je možné, že i tyto skupiny mohou mít v pozdější době ráz organizovanosti a formálnosti.

Ve venkovském prostředí se utváří skupiny, které mají blízkost k přírodě, zachování lidové kultury a folkloru. Po stránce kulturní se tato skupina charakterizuje např. jazykem (nářečím), tradicemi, zvyky, místní architekturou nebo činnostmi kulturních institucí (knihovny, folklorní soubory), tedy podmínkami, z nichž vyrůstá společenský život obce (Kraus, 2008).

Podle Blížkovského má výchovné prostředí stimulovat zdravý a plný rozvoj člověka. Věcnou stránku tvoří úpravy exteriéru i interiéru životního prostředí člověka motivovaného jeho kultivací a výchovou. Rozhodujícím činitelem jsou žádoucí hodnoty, sociální vztahy, pedagogické sbory a vychovatelské osobnosti. Širší sociální prostředí na nás působí prostřednictvím médií, hromadných sdělovacích prostředků a dalšími stránkami, s nimiž jsme v interakci.

„Prostředí člověka zahrnuje vedle hmotných předmětů nezbytné povahy, tedy vedle materiálního systému i systém duchovní, tj. prvky jako věda, umění, morálka apod. Prostředí jako jistý vymezený prostor obsahuje podněty nezbytné pro rozvoj osobnosti“ (Kraus, 2008, s. 59).

2.4 Folklorní soubory dětí a mládeže na Podluží

První náznaky organizované péče o lidovou píseň spadají už do let před první světovou válkou. Byly to snahy a pokusy oživit slovácký folklor, kroje a zvyky. Vznikaly takzvané „*slovácké krúžky*“, což je důsledek krajinských schůzek a besed rodáků ze slováckých a slovenských krajů, kteří žili mimo svůj rodný kraj. První záznam o činnosti těchto „*sešlostí*“ je z roku 1897, kdy byla pořádána Moravská beseda v Praze na Žofíně. Jednalo se o velkou moravskou slavnost, kde vystupovala i skupina z Podluží. Tato slavnost se dále rozšířila i do Brna a pod označením „*soukromé společnosti lidové písně*“ založili rodáci ze Slovácka v roce 1900 v hostinci u Polénků sdružení Modloslužebníků, což byl předchůdce pozdějších slováckých krúžků. Z větších měst jako je Praha, Brno, se zakládání krúžků přeneslo později i na malá města a dále i do vesnic, kde tyto krúžky plní svoji funkci dodnes. Program, jaký uspořádala Moravská beseda v Praze, se konal stále častěji, velký úspěch zaznamenal v Brně na sokolském sletě Moravský rok na konci července 1914. Byly zde předváděny mimo jiných čísel i masopustní obyčeje z Podluží.

Postupem času se zvyky, písně, tance, kroje stávají stále častěji záležitostí pro pódium, pro scénu, pro diváky. Týká se to jak změněného scénického předvádění, tak i živých spontánních obřadů, písní a tanců. Od konce 19. století a na počátku 20. století se formoval nový poměr k podlužáckému folkloru a celé lidové kultuře (Janák, 1982).

Práce slováckých krúžků postupně přechází do činnosti souborů lidových písní a tanců, které vznikaly hlavně v padesátých letech minulého století. Příkladem takového souboru je např. Břeclavan či pozdější Podlužan. V současnosti působí na Podluží na dvacet slováckých krúžků, vesnických skupin a souborů a asi deset dětských souborů a muzik. Můžu jmenovat například Jatelinku z Moravské Nové Vsi, Břeclavánek z Břeclavi, Pomněnku ve Tvrdonicích, Kostičánek z Kostic, Kordulku ze Starého Poddvorova, Lužičánek z Lužic a další. U dětí jsou rozvíjeny pohybové a pěvecké schopnosti, učí se říkadla, dětské hry, které byly kdysi na Podluží běžné. Mnoho z těchto dětí po dosažení věku patnácti let přejde do souborů pro mládež, kde rozvíjí svůj vztah k folkloru. Pro vývoj a pěstování lidové písně na Podluží mají význam nejenom cimbálové muziky, které doprovázejí folklorní soubory, ale také dechové kapely, které se rozšířily hlavně na přelomu 19. a 20. století. Ve svém repertoáru vycházejí hlavně z místního fondu lidových písní a neobejdou se bez nich žádné podlužácké hody nebo lidová veselice či slavnost. Vedle

známých a věhlasných podlužáckých kapel vznikají podle vzoru starších muzikantů i dětské „*dechovky*“ (Janák, 1988).

Folklorní soubory dětí a mládeže se zaměřují zejména na uchování a rozvíjení lidových tradic a národních kulturních hodnot. Dětské folklorní skupiny a soubory vznikají především na školách, zásluhou mnoha desítek obětavých učitelů, kteří nad rámec svých pracovních povinností učí děti lidovým tradicím a lásce k rodnému kraji. Každý národ by si měl vážit své minulosti a poučovat z vlastní historie i své potomky. Naší povinností je seznamovat v rodinách děti s tradicemi předků již od kolébky, předávat je z pokolení na pokolení, aby se uchovaly pro další generace. Touto myšlenkou se zabývají všichni pořadatelé a organizátoři folklorních slavností a festivalů.

Mezi nejvýznamnější folklorní události na Podluží patří Dětské národopisné slavnosti ve Tvrdonicích. Otázkou zachování tradic se zabývali členové Slováckého kroužku ve Tvrdonicích již v roce 1946, kdy byl položen základní kámen ke Slovácké chalupě, která se stala kulturním stánkem folkloru pro celé Podluží. Poprvé se skupina dětí předvedla ve slavnostním průvodu a pásmem her v režii pana Jana Kružíka st. V té době bylo dětem vyhrazeno sobotní dopoledne, ale časem se zúčastňovalo stále více dětských skupin a folklorních souborů, proto se program přesunul a byla mu vyhrazena celá sobota. Dětské Tvrdonice se tak konají vždy týden před slavnostmi dospělých. Někdy děti spoluúčinkují i v nedělním programu pro dospělé (Janák, 1988).

Na dětských slavnostech vystupují kromě tvrdomských školáků i žáci z okolních škol a občas i vzdálenější soubory. Náplní těchto národopisných kroužků je nejenom zpívání, tancování, ale také seznamování se s místními umělci, kteří jsou zváni do škol, učí plést chlapce pomlázku na šlaháčku, děvčata zdobit velikonoční vajíčka, vyšívát, zpívat apod. Dětské slavnosti se zásluhou rozhlasu a televize staly známými po celé republice, jelikož rozhlasoví a televizní pracovníci pořizovali záznamy a vysílali ukázky programu. Bylo zde možno spatřit snad všechny tradiční dětské hry, říkadla, zvyky, tance jako např. Morenu, Šlaháčku, Královničky, Koledování, Hry na řemeslníky.

Na základě pořádání Dětských slavností se rozšířilo povědomí podlužáckého folkloru, vzniklo mnoho nových dětských folklorních skupin a souborů, cimbálových muzik a dechových kapel. Pořádilo se hodně nových krojů a tak můžeme spatřit nejenom na slavnostech malé chlapce v třaslavicích a děvčata v červených sukničkách. Je dobré ocenit snahu a práci vedoucích souborů a poděkovat všem, kteří s dětmi pracují. Málokdo si

uvědomí, kolik práce a starostí se skrývá za těmito nastrojenými svěřenci. Též patří velký dík maminkám a stařenkám, které tyto kroje perou, žehlí a děti do nich oblékají. Tím větší je pak starost o kroj, když dítě povyroste a kroj se skládá ještě z více součástí a dostává slavnostnější formu.

Množství dětských souborů, které v současné době pracují na Podluží i v přilehlých regionech, svědčí o tom, že folklor jihovýchodní Moravy je jako živý organismus, který se utvářel celá staletí, přežil všechna těžká období a je dnes na vzestupu. Dík za záslužnou práci spoustě dobrovolným souborovým vedoucím a obětavým organizátorům.

3 FOLKLOR JAKO ŽIVOTNÍ STYL

3.1 Co vede člověka k folkloru?

Pořekadlo „Nejenom prací živ je člověk“ ukazuje, že práce tvoří významnou složku způsobu života, ale nikoli však jedinou. Určité sociální skupiny a jejich jednotliví členové rozvíjejí celou řadu variant životního stylu, kterou chápeme jako komplex činností integrovaných určitou hodnotovou orientací. K dalším složkám patří určité vzdělávací aktivity podílející se na veřejném životě, určité způsoby trávení volného času, péče o zdraví a mnohé další (Gillernová, Buriánek, 2006).

Protože volný čas je doba, kdy člověk je sám sebou, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně na základě určité hodnotové orientace, můžeme také způsob využívání volného času považovat za jeden z důležitých ukazatelů životního stylu. Tedy dle Petruska a kol. (1996) určitého souhrnu životních zvyklostí, obyčejů resp. akceptovaných norem, které se projevují v chování a interakci s prostředím, s tím, že se předpokládá, že životní styl nějakým způsobem vyjadřuje hodnoty a zájmy jedince, skupiny či společnosti vůbec. Jak říká Prokešová (2008), pravděpodobně žijeme takovým stylem, který odpovídá našim hodnotám.

Důležitým ukazatelem pro utváření životního stylu jsou i sociální interakce, vztahy s lidmi kolem nás, jednotlivci i sociálními skupinami. Z hlediska volného času je významné, s kým a v jaké společnosti ho převážně prožíváme. Pávková a kol. (2002) tvrdí, že na utváření životního stylu má vliv v první řadě rodina a rodiče. Dalšími činiteli jsou pak s velkým vlivem vrstevnické skupiny a multimedia.

Odborná literatura rozlišuje ve výchově ke zdravému životnímu stylu dva termíny, a to životní způsob a životní styl. Životní způsob se většinou vztahuje k větším sociálním celkům, tedy typický životní způsob národů, států nebo světadílů. Na tento životní způsob proto můžeme nahlížet jako na soubor podstatných rysů vyjadřujících činnosti národů a sociálních skupin v určitých společenských podmínkách.

„Termín životní styl vyjadřuje spíše individuální optimální uspořádání životních forem do harmonického celku. Životní styl je charakterizován jako široký komplex činností a s nimi spjatých postojů, norem, hodnot, návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují jeho osobitost. Životní styl každého jednotlivce je

zasazen do širšího společenského kontextu, ovlivňuje ho historický vývoj, tradice, kulturní a ekonomická úroveň společnosti.“ (Kraus, 2008, s. 166,167).

Znaky životního stylu:

- Kognitivní hodnocení sebe samého a svého postavení ve světě - základním východiskem jedince je jeho osobní životní filosofie
- Způsob prožívání – potlačení emocí může vést až k poruchám zdraví
- Vztah k odpočinku a pohybové aktivitě – nejtypičtější forma regenerace duševních sil je kompenzační seberealizace, dovednost účinně relaxovat
- Zvládání sociální interakce – pro člověka je důležitá sociální síť zaručující pocit bezpečí, ale měl by se také připravit na zvládnutí citové autonomie (Žumárová, 2001).

Životní styl můžeme také rozdělit podle převažujících hodnot a náplně. Je provozován lidmi, kteří se věnují kultuře, poznávacím výletům, sportovním hrám, návštěvám zábavných podniků nebo zůstávají sami a volný čas tráví jako samotáři.

Důležitou roli při formování životního stylu hrají kulturní tradice. Tyto se podílejí na utváření života nejenom jednotlivce, ale i celé společnosti. Objektivní společenské faktory, které ovlivňují formování životního stylu, jsou určovány ekonomickými a politickými poměry v dané společnosti. Subjektivní faktory jsou pak dány individuálními potřebami a záměry jednotlivce, např. intelekt, temperament, zdravotní stav, pohlaví, věk.

V současné době při rozvoji obchodu, cestování, televize, dochází k rozvoji tzv. globálního životního stylu, kdy se i do každé vzdálené vesnice dostane obraz stejného životního prototypu. S touto zvyšující se uniformitou se však objevuje i jev opačný, kdy lidé touží mnohem více než v minulosti prosazovat jedinečnost své národní kultury a jazyka a odmítají cizí vlivy.

Dnes, kdy je způsob života lidí nepříznivě ovlivňován různými negativními vlivy (působení masmédií, rozvinutý vědecký a technický pokrok), je potřeba rozvíjet a naplňovat zdravý způsob života. Člověk musí přemýšlet o vhodném poměru pracovní činnosti a odpočinku, pravidelném pohybu, odreagování se od každodenního napětí. Pěstovat a dodržovat zdravý životní styl tedy znamená rozvíjet tělesné, psychické a duchovní kultury osobnosti. Celá problematika zdravého životního způsobu úzce souvisí s oblastí prevence sociálních deviací.

Tento zdravý životní styl je tou nejlepší nespécifickou prevencí, kde jde o celkové formování osobnosti, která se připravuje na všechny složitosti a nástrahy současného světa. Zároveň je schopna těmto nástrahám odolávat. Zdravý životní styl posiluje také odpovědnost za vlastní jednání a za utváření optimálního modelu života s duchovním a mravním rozměrem (Kraus, 2008).

Folklor nám poskytuje celou řadu zajímavých podnětů, které obohacují náš způsob života a otvírají nám nové podnětné obzory. Radíme jej tedy mezi jednu z možných alternativ trávení volného času, kdy se rozvíjí naše osobnost nejen ve vrstevnických skupinách.

Folklor působí na děti a mládež v průběhu jejich dětského vývoje a podílí se na zdárném rozvoji jejich socializace, a tudíž na snadnějším začlenění do společnosti. Obohacení jejich života nalezneme při seznamování se s novými kamarády, smysluplným naplněním volného času, radostí ze zážitků při vystoupení na veřejnosti, dále z poslechu hudby, zpěvem, tancem. Velmi důležitý je i dobrý pocit z konečného výsledku systematické přípravy, která pak vyvrcholí např. vystoupením pro veřejnost, kde rozdávají radost např. rodičům, prarodičům, svým vrstevníkům, známým nebo i zcela cizím lidem.

Dnes často slyšíme o tom, že dnešní mládež je problémová, má na svědomí trestní činnost a dochází k narůstající kriminalitě nezletilých. Velkým problémem jsou i drogy, alkohol a potulka po ulicích. Toto má na svědomí, že děti nejsou vedeny k řádnému využití volného času, rodina ani škola je k tomu nemotivuje, dochází k trendu, že mládež neví, co s volným časem. Nudí se a svůj čas nevyužijí tak, aby byl pro ně přínosem a obohacením. Proto patří velký dík všem, kteří se snaží o to, aby se tyto děti a mládež zapojily do organizovaného volného času a kulturního života.

Podluží je velmi bohaté jak na lidové kroje, zvyky a obyčeje, tak i na lidovou píseň, hudbu a slovesnost. Je potěšující, že nejenom děti a mládež se věnují dodržování tradic, kulturního života, ale i dříve narození - senioři se rádi zapojují do folkloru.

Navštěvují různé spolky, národopisné soubory jako např. ženský a mužský pěvecký sbor, taneční soubor. Mezi takové soubory patří např. Folklorní soubor Old Stars Břeclav, který vznikl před dvanácti lety. Jeho založení bylo vyvoláno přirozenou potřebou bývalých tanečníků a zpěváků z různých národopisných souborů na Břeclavsku, kteří se chtěli aktivně vrátit ke své ušlechtilé zálibě a koníčku.

Do oblasti folklorního dědictví nespadá jenom lidová píseň, hudba, tanec, ale patří sem i hmotné vyjádření, jako je malířství, architektura, rukodělné výrobky, textil, šperky, gastronomie a další. Dodnes se můžeme setkávat, sice již v malé míře, s malerečkami, které opravují zašlou krásu lidové malby na žudrech. Dalším lidovým uměleckým projevem je malování velikonočních vajíček, tzv. kraslic. Nejvíce rozšířeným a hlavně potřebným řemeslem však zůstává výroba, úprava a někdy nutná oprava krojových součástí. Kroj patří k neodmyslitelným prvkům tohoto regionu. Folklor sloužil pro mnohé umělce jako významná inspirace pro vlastní tvorbu, se kterou se můžeme setkávat dodnes. Jedná se o celou řadu zkušeností v nejrůznějších oblastech, které se po dlouhá léta předávaly z generace na generaci.

3.2 Cesty k udržování tradic

Starat se o nesmírné bohatství projevů tradiční lidové kultury v České republice je hlavním posláním Folklorního sdružení České republiky-zájmové nevládní organizace dětí, mládeže i dospělých, která ve více než 400 členských souborech sdružuje přibližně 1400 členů. Od svého vzniku v roce 1990 je největším občanským sdružením v České republice, a jelikož děti a mládež tvoří téměř tři čtvrtiny jeho členské základny, patří také k nejvýznamnějším dětským a mládežnickým organizacím v zemi.

Folklorní sdružení udržuje úzké kontakty s Mezinárodní radou organizátorů folklorních festivalů a lidového umění, Mezinárodní unií folklorních asociací a přímo spolupracuje s národními a oblastními asociacemi na Slovensku, v Maďarsku, Polsku, Německu, Itálii a dalších státech. Zájemcům o účast na festivalech a jiných folklorních akcích v České republice sdružení poskytuje potřebné informace a kontakty a zajišťuje jim organizační podporu.

Folklorní sdružení se každoročně pořadatelsky a spolupořadatelsky podílí na více než 60 folklorních festivalech a slavnostech v celé České republice, tím však jeho činnost nekončí. Přípravuje také vzdělávací kurzy a semináře pro vedoucí souborů, choreografy a tanečníky a vydává časopis Folklor, jakož i DVD nosiče.

Mezi nejvýznamnější akce Folklorního sdružení České republiky patří celostátní soutěžní přehlídka dětských zpěváků lidových písní Zpěváček ve Velkých Losinách, mezinárodní

festival dětských folklorních souborů Písní a tancem v Luhačovicích, reprezentační Národní krojový ples a Mezinárodní festival Pražský jarmark.

Do širokého povědomí se folklor dostává i zásluhou veletrhu, konaném v Brně pod názvem Regiontour. Zde se mohou návštěvníci veletrhu setkat se širokou nabídkou konaných folklorních akcí. Zájemci jsou informováni o festivalech, slavnostech i folklorních souborech. Jsou zde k dostání nové publikace, které zvou na setkání všechny nadšence o lidovou kulturu a folklor z domova i ze zahraničí. V průběhu veletržních dnů se setkávají starostové festivalových obcí a měst, někteří poslanci, senátoři a představitelé partnerských organizací FS ČR, kdy diskutují o nových možnostech využití spolupráce a rozvoji folkloru (Brožura FS ČR, 2011).

Mezi ty města, kde se udržují lidové tradice, patří okresní město Břeclav. V tomto městě folklor hrál důležitou roli jak v dřívějších dobách, tak i v době současné. Mezi největší přehlídku místní kultury patří Břeclavské svatováclavské slavnosti. Za 21 let své existence si získaly trvalé místo v kulturním životě města i regionu a lákají také obyvatele Dolního Rakouska, především z družebního města Zwentendorf. Staly se novodobou městskou kulturní tradicí. Každoročně koncem září o tom svědčí stovky účinkujících a tisíce diváků. Prestiž této kulturní akce v posledních letech ještě vzrostla, a to díky spojení tradičního programu s pořady dětského mezinárodního folklorního festivalu. Vyvrcholením jsou však nedělní městské hody za účasti krojovaných ze všech městských částí. Součástí slavností jsou nejen přehlídky vystoupení všech breclavských krúžků a folklorních souborů, ale též vinný košt, na kterém je vyznavačům vinného moku k dispozici přes stovku vzorků velmi kvalitního vína z Břeclavi, jejího okolí, ale i Rakouska.

Pestrostí se vždy představí i doprovodné programy, kde je velký zájem o hudební koncerty, výstavy výtvarníků a jarmark lidových řemesel, který se stále rozšiřuje o nové řemeslníky z celého území České republiky. Ke koupi nebo jen pro potěchu oka je nabízena produkce keramiky, dřevěných výrobků, ručně tkané textilie, obrázky na skle, suchá vazba, produkty z přírodních materiálů, výrobky z medu, kůže, skla, vosku, dále pak dřevěné hračky a šperky, koření, perníky apod. V centru dění je každoročně zastoupen také středověký řemeslný trh. Řemeslníci předvádějí svůj um a fortel přímo před zraky diváků a navozují tak atmosféru života měst v dobách dávno minulých (Brožura Břeclavské svatováclavské slavnosti, 2005).

Tak jako v některých městech, tak i v mnoha vesnicích s láskou udržují lidé folklorní tradice. V mé rodné obci Moravská Nová Ves je mnoho nadšenců, kteří mají zásluhu na udržení lidové kultury. Tato obec leží v samém srdci slováckého Podluží a patří k těm obcím, kde dosud žijí lidové písně, tanec, hudba, dětské hry, říkadla, kroje a obyčeje. Lidová píseň provázela člověka po celý jeho život. Lidé v ní vyjadřovali všechno to, co prožívali ve svém nitru. Písní vyjadřovali své pocity radosti, štěstí, zklamání, bolesti i žalu, lásky i nevěry, v ní si postesklí na chudobu a špatné sociální podmínky. Mnoho lidí si myslelo, že v moderním světě folklor a lidová píseň zaniknou. Opak se stal však pravdou a to je pro budoucnost dobře, neboť folklor svými hodnotami patří nejen do kulturního dědictví, ale i do národní prezentace. Na uchování lidových zvyků, tradic a písně se dnes u nás převážně podílejí pěvecké a taneční soubory, sbory i jednotlivci.

Dalším generacím je předávají členové slováckého krúžku, mužského pěveckého sboru, jichž jsem dlouhá léta členem, dále pak ženského sboru a dětského folklorního souboru Jatelinka. Podlužácké lidové tance, písně a bohaté lidové kroje mohou spatřit návštěvníci tradičních Svatojakubských hodů, slavnosti vinobraní, svěcení vína i krojovaného podlužáckého plesu. Folklor a víno doprovázejí i Den řemesel, který prvního května navštěvují stovky milovníků vinného moku, dobrého jídla a hlavně starých řemesel.

Turisty, kteří zavítali do Moravské Nové Vsi, lákají vinařské akce. Místem konání se především staly známé vinařské uličky Výmol a Zátíší, které jsou zajímavé svým architektonickým rázem. Byla zde obnovena tradice slavnosti vinobraní a za dlouhou dobu konání si získala už takový věhlas, že se sem sjíždějí lidé z celé republiky. Je dobré vzpomenout, že členem jednoho ze dvou vinařských spolků, je rodák a šlechtitel červené odrůdy Cabernet Moravia pan Lubomír Glos. A tak si na závěr můžeme připomenout nejen povědomé „IN VINO VERITAS“, ale i jednu moudrost starých Čechů:

*Dobré víno tvoří dobrou náladu, dobrá nálada přináší
dobré myšlenky, dobré myšlenky dávají vzniknout dobrým skutkům
a dobré skutky dělají člověka člověkem.*

Folklor neodmyslitelně patří do dnešní doby. Folklor kultivuje ty, kteří se jím zabývají, má nezastupitelnou úlohu při citové a estetické výchově mladé generace, při vytváření mezilidských vztahů, ale i při zachování posloupnosti tradic z pokolení na pokolení. Lidová kultura hrála vždy důležitou roli v životě jednotlivců i celých národů. Přesto, že lidová kultura v dnešní době nepatří do středu pozornosti naší společnosti, je třeba toto krásné

kulturní dědictví udržovat, a to především prostřednictvím mladých generací, které tento odkaz ponесou dál (Brožura Břeclavské svatováclavské slavnosti, 2005).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 STANOVENÍ CÍLŮ A ÚKOLŮ SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Cílem tohoto výzkumu, který byl proveden kvalitativní metodou standardizovaného rozhovoru, bylo zjistit, zda lidová kultura a dodržování folklorních tradic má vliv na socializaci dnešní mladé i starší generace. Při tomto výzkumu jsem zjišťoval způsob trávení volného času jednotlivých respondentů v regionu Podluží. Velmi důležitým cílem a úkolem tohoto výzkumu bylo také sledování skutečnosti, zda nedochází k jejich komunikační izolovanosti, která by měla neblahý vliv na výchovný proces a rozvoj osobnosti.

V průběhu rozhovorů jsem se snažil najít odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zněla: „Plní v současné době folklor na Podluží své poslání při socializačním procesu?“

4.1 Rozhovor a jeho výsledky

V praktické části jsem při sběru dat postupoval metodou kvalitativního výzkumu. Zvolil jsem standardizovaný strukturovaný rozhovor, kdy otázky byly položeny zástupcům dvou věkových kategorií, a to mladé generaci v rozmezí 15 - 30 let a starší generaci ve věku 31 let - neomezeně. Každá kategorie obsahovala pět respondentů a tak probíhal standardizovaný rozhovor celkem s deseti respondenty.

Pro tuto metodu kvalitativního výzkumu jsem se rozhodl zejména z toho důvodu, protože jsem spatřoval výhodu jakéhosi „domácího prostředí“, jelikož v oblasti folkloru se pohybuji již řadu let a tudíž sledované prostředí je mi velmi blízké. Tato skutečnost mi pak umožňovala vhodné sestavení jednotlivých otázek, které dostatečně vystihují sledovaný jev. Rozhovor byl položen respondentům při náhodném výběru. Zástupce mladší generace jsem oslovil prostřednictvím své dcery a manželky, která pracuje s mládeží ve školství. Představitel věkově starší jsem si vybral mezi svými přáteli a spolupracovníky. Otázky jsem se snažil pokládat jasně a srozumitelně, aby nedocházelo ke zkresleným odpovědím. Celý záznam rozhovoru jsem pak pořídil pomocí diktafonu. Všem jsem slíbil naprostou anonymitu. Jelikož převážnou část respondentů jsem znal osobně, tak rozhovory probíhaly v příjemné nenucené atmosféře, což mělo pak velký vliv na samotný výsledek výzkumu.

Kvalitativní metoda má výhodu nejenom v tom, že rozhovor probíhá „tváří v tvář“, ale člověk se neztrácí „za čísly“. Výsledek tohoto pozorování pak můžeme plasticky popsat, čímž nedochází k jeho generalizaci - tzv. zobecnění údajů.

Souhrn jednotlivých otázek pro standardizovaný rozhovor:

1. Zajímáte se o folklor? Pokud ano, jakým způsobem Vás ovlivňuje?
2. Účastníte se místních lidových tradic a oslav ve Vaší obci? Jestliže ano, tak kterých?
3. Navštěvujete folklorní festivaly mimo svůj region jako divák nebo jako účinkující?
4. Kdy jste se poprvé setkal (a) s folklorem a kdo Vás k němu přivedl?
5. Setkal (a) jste se s negativním ohlasem na folklor? V případě, že ano, tak od koho?
6. Jaký máte názor na presentaci folklorních písní ve spojení s rockovou kapelou např. (Šuláková + Fleret, Čechomor aj.)?
7. Dodržujete doma lidové zvyky a tradice? Jestliže ano, tak jaké?
8. Nosíte Vy nebo někdo z rodiny kroj? Pokud ano, při jaké příležitosti?
9. Líbí se Vám současná podoba hodů nebo byste něco změnil (a)?
10. S kým se nejčastěji setkáváte při návštěvě folklorních slavností?

Přepis rozhovoru respondenta mladé generace (15 – 30 let):

Otázka č. 1: Zajímáte se o folklor? Pokud ano, jakým způsobem Vás ovlivňuje?

Odpověď: *Ano. Jsem členem místní chasy a chodíme spolu na hody, pořádáme různé zábavy.*

Otázka č. 2: Účastníte se místních lidových tradic a oslav ve Vaší obci? Jestliže ano, tak kterých?

Odpověď: *Ano, chodíme v kroji na naše hody, jezdíme přes pole na hody do okolních vesnic a v místě bydliště navštěvujeme vinobraní, Den lidových řemesel, vánoční jarmark, svěcení vína.*

Otázka č. 3: Navštěvujete folklorní festivaly mimo svůj region jako divák nebo jako účinkující?

Odpověď: *Ne.*

Otázka č. 4: Kdy jste se poprvé setkal (a) s folklorem a kdo Vás k němu přivedl?

Odpověď: *Setkávám se s ním už od malička, protože oba rodiče jsou folklorně založení a tak mě přivedli k němu právě oni.*

Otázka č. 5: Setkal (a) jste se s negativním ohlasem na folklor? V případě, že ano, tak od koho?

Odpověď: *Určitě ano, hlavně od lidí ve velkých městech jako je například Brno, kde studuji, nebo od kamarádů, co poslouchají „metal“.*

Otázka č. 6: Jaký máte názor na presentaci folklorních písní ve spojení s rockovou kapelou např. (Šuláková + Fleret, Čechomor aj.)?

Odpověď: *Líbí se mi, myslím, že to přiláká i lidi, kteří nemají rádi folklor. Toto spojení je nadčasové.*

Otázka č. 7: Dodržujete doma lidové zvyky a tradice? Jestliže ano, tak jaké?

Odpověď: *Ano, dodržujeme vánoční a velikonoční zvyky.*

Otázka č. 8: Nosíte Vy nebo někdo z rodiny kroj? Pokud ano, při jaké příležitosti?

Odpověď: *Kromě bratra chodíme všichni v kroji na krojový ples, na hody, Štěpánskou zábavu, vinobraní, slavnosti ve Tvrdonicích, Den řemesel, folklorní festivaly a na různé kulturní vystoupení.*

Otázka č. 9: Líbí se Vám současná podoba hodů nebo byste něco změnil (a)?

Odpověď: *Líbí se mi, nic bych neměnila.*

Otázka č. 10: S kým se nejčastěji setkáváte při návštěvě folklorních slavností?

Odpověď: *S kamarády, které jinde nevidím.*

Přepis rozhovoru respondenta starší generace (31 let – neomezeně):

Otázka č. 1: Zajímáte se o folklor? Pokud ano, jakým způsobem Vás ovlivňuje?

Odpověď: *Ano. Ovlivňuje mě komplexně, mé myšlení, zájmy, přípravou jídla, výběrem knih a také výběr dovolené v letním období.*

Otázka č. 2: Účastníte se místních lidových tradic a oslav ve Vaší obci? Jestliže ano, tak kterých?

Odpověď: *Ano. Téměř všech, ať jsou to hody, vinobraní, Den lidových řemesel, vánoční jarmark, svěcení vína. S dětmi v mateřské škole vynášíme Morenu.*

Otázka č. 3: Navštěvujete folklorní festivaly mimo svůj region jako divák nebo jako účinkující?

Odpověď: *Navštěvuji folklorní festivaly jako vedoucí dětského folklorního souboru, jako divák a občas i jako účinkující.*

Otázka č. 4: Kdy jste se poprvé setkal (a) s folklorem a kdo Vás k němu přivedl?

Odpověď: *S folklorem jsem od malička, je součástí mého života, přivedli mě k němu rodiče, protože oba dva chodili v kroji.*

Otázka č. 5: Setkal (a) jste se s negativním ohlasem na folklor? V případě, že ano, tak od koho?

Odpověď: *Od lidí, kterým folklor nevoní a nevidí práci, která za tím stojí, za přípravou programu, nácvikem, údržbou a chystáním krojů. Ale paradoxně se na různé folklorní akce chodí také dívat a bavit.*

Otázka č. 6: Jaký máte názor na presentaci folklorních písní ve spojení s rockovou kapelou např. (Šuláková + Fleret, Čechomor aj.)?

Odpověď: *Líbí se mi, určitě tato modernější podoba písní přitáhne a zaujme širší okruh lidí - hlavně mladých.*

Otázka č. 7: Dodržujete doma lidové zvyky a tradice? Jestliže ano, tak jaké?

Odpověď: *Ano, dodržujeme skoro všechny zvyky. Na Velikonoce pečeme mazance, barvíme vajíčka, chodíme po šlaháčce, na hody chodíme v kroji zpívat, tančit. Na vinobraní a zarážaní hory se chodíme pobavit s přáteli, na Vánoce pak zpíváme koledy, rozkrajujeme jabka a pouštíme lodičky. Někdy organizujeme pálení čarodějnic.*

Otázka č. 8: Nosíte Vy nebo někdo z rodiny kroj? Pokud ano, při jaké příležitosti?

Odpověď: *Syn chodí v kroji na krojový ples, na hody, Štěpánskou zábavu, vinobraní, přespolní návštěvu hodů.*

Otázka č. 9: Líbí se Vám současná podoba hodů nebo byste něco změnil (a)?

Odpověď: *Líbí, změnu bych uvítala pouze u předhodovního zpívání, kam bych přidala více tance.*

Otázka č. 10: S kým se nejčastěji setkáváte při návštěvě folklorních slavností?

Odpověď: *Se samými dobrými kamarády a lidmi, co se rádi baví, tančí a zpívají. Také přijede plno příbuzných.*

Interpretace rozhovorů:**Otázka č. 1: Zajímáte se o folklor? Pokud ano, jakým způsobem Vás ovlivňuje?**

Na tuto otázku odpověděla převážná část respondentů kladně, jelikož v regionu Podluží je velký počet lidí, kteří se zajímají o folklor a lidové tradice. Dotazovaní jsou ovlivňováni folklorem v běžném životě nejenom při různých slavnostech, oslavách, četbou literatury nebo tisku, ale například i přípravou jídla nebo podřizují svůj životní styl věnovaný folkloru i výběrem svých dovolených, kdy mají možnost se setkat s dodržováním tradic jiného regionu. Někteří respondenti se o folklor zajímají spíše okrajově, nebo je vůbec nezajímá.

Otázka č. 2: Účastníte se místních lidových tradic a oslav ve Vaší obci? Jestliže ano, tak kterých?

Tato otázka měla jednoznačně souhlasnou odpověď, protože v obcích na celém Podluží jsou pořádány mnohé oslavy ve folklorním duchu, ať už tradiční hody, vinobraní, Den lidových řemesel, vánoční jarmarky, svěcení vína, krojový ples. Tyto oslavy se konají v průběhu celého roku, a jelikož je zde dobrá propagace jednotlivých společenských akcí, mohou si respondenti vybrat, kterých oslav se zúčastní.

Otázka č. 3: Navštěvujete folklorní festivaly mimo svůj region jako divák nebo jako účinkující?

Odpovědi respondentů na tuto otázku byly odlišné. Velká část dotazovaných navštěvuje folklorní festivaly ve svém regionu, a tím se zaměřuje spíše na účast akcí v nejbližším okolí. Důvody mohou být různé, jako třeba nezájem o folklor jiného regionu, nedostatek času, či finanční náročnost spojená s cestováním. Pevná většina se účastní pouze jako diváci. Účast na vzdálenějších folklorních oslavách potvrdili pouze ti, kteří vystupují jako účinkující.

Otázka č. 4: Kdy jste se poprvé setkal (a) s folklorem a kdo Vás k němu přivedl?

V odpovědích na tuto otázku se téměř všichni respondenti shodli a odpověděli, že s folklorem se setkali již v dětství. Některým se folklor stal součástí života a někteří se postupem času začali věnovat jiným aktivitám. Všichni souhlasně uvedli rodiče jako ty, kteří

je jako první přivedli k folkloru a lidovým tradicím. Rodina byla zmiňována jako nejdůležitější socializační činitel, který ovlivnil budoucí vývoj a životní styl dotazovaného.

Otázka č. 5: Setkal (a) jste se s negativním ohlasem na folklor? V případě, že ano, tak od koho?

Uvedené odpovědi na tuto otázku se od sebe dost odlišují, protože závisí na tom, s kým se jednotliví respondenti setkávají, kde studují, kde pracují, do jaké společnosti chodí. Část odpověděla, že se s negativním ohlasem nesetkala, ale zbývající se setkali buď s nezájmem, nebo s názorem svědčícím o neznalosti a jednostranném pohledu člověka. Tito lidé nevidí práci, která stojí za nácvikem a přípravou programu, údržbou kroje a dalšími důležitými věcmi s tím spojenými. Paradoxně se pak na tyto folklorní akce chodí pobavit jako ostatní. Negativní názor nevyslovila vyhraněná věková skupina, ale zástupci jak mládeže, tak i lidé dříve narození.

Otázka č. 6: Jaký máte názor na presentaci folklorních písní ve spojení s rockovou kapelou např. (Šuláková + Fleret, Čechomor aj.)?

Převážná část dotazovaných se vyjádřila k této otázce kladně, jelikož spojení folklorního žánru v moderním pojetí schvaluje a tato kombinace se jim líbí. Záleží ovšem na kvalitním provedení, což se někdy nemusí zdařit a snaha modernizace za každou cenu pak může vyznít v neprospěch zamýšleného záměru. Velmi často se objevil názor na toto spojení různých žánrů a stylů muziky jako podnět k tomu, aby se folklorní muzika dostala do širšího povědomí. Modernější podání těchto písní se může zdát nadčasové a hlavním posláním pak může být všeobecná obliba u širšího okruhu posluchačů, kterým je folklor zatím vzdálen. Někteří respondenti uvedli, že tuto muziku neposlouchají, ale přímou negativní reakci neuvedl žádný.

Otázka č. 7: Dodržujete doma lidové zvyky a tradice? Jestliže ano, tak jaké?

Všichni respondenti odpověděli shodně s tím, že lidové zvyky a tradice dodržují. Jak už bylo zmiňováno v předcházejících odpovědích, tak na Podluží se dochovalo mnoho zvyklostí a tradic, které se připomínají v průběhu celého roku. Některé tradice jsou rozšířeny po

celém území a mnohdy medializovány jako např. zpívání vánočních koled, chození „po šlaháčce“, zarážení hory v době vinobraní. Dotazovaní uvedli, že ve svém regionu navštěvují ještě mnoho dalších tradičních akcí, kdy je důvod ke zpěvu a tanci. Nejznámější jsou určité hodové zábavy, krojové plesy, fašanky, svěcení vína.

Otázka č. 8: Nosíte Vy nebo někdo z rodiny kroj? Pokud ano, při jaké příležitosti?

Většina odpovědí na tuto otázku byla zodpovězena kladně, protože v mnoha rodinách se dochovala značná část krojového vybavení, která se dědí a předává z generace na generaci. Postupem času se pak dodatečně pořizuje zbytek kroje, který nosí respondenti buď na hody, krojový ples, vinobraní nebo při vystoupení slováckého krúžku či folklorního souboru. V ojedinělých případech bylo poukázáno i na své rodinné příslušníky např. stařenky nebo stařečky, kteří ještě dnes oblékají běžně všední podlužácký kroj. Část dotazovaných uvedlo, že kroj nenosí nikdo z rodiny. Někteří tento kroj oblékali pouze v dětství, když navštěvovali různé kulturní slavnosti, nebo byli členy dětského folklorního souboru.

Otázka č. 9: Líbí se Vám současná podoba hodů nebo byste něco změnil (a)?

Všichni dotazovaní dospěli k závěru, že se jim dnešní podoba hodů líbí a nic by při pořádání této tradice neměnili. Někteří respondenti poukázali na úterní hodovní veselí, kdy se tyto tradice částečně měnily v průběhu několika let. Souhlasili s těmito novými změnami, které jsou přínosem v návštěvnosti hodů.

Otázka č. 10: S kým se nejčastěji setkáváte při návštěvě folklorních slavností?

Důvodem nejčastějších odpovědí na poslední otázku bylo setkání se svými kamarády, vrstevníky, s kterými se potkají jenom při folklorních slavnostech. Na těchto oslavách se setkávají nejenom s přáteli, kteří se rádi baví, tančí, zpívají, ale též nám umožňují návštěvu rodinných příslušníků, kdy se sejde celá rodina se všemi příbuznými. Dalšími návštěvníky folklorních slavností jsou uváděni lidé z blízkého i vzdáleného okolí, protože si tyto tradice již oblíbili. Objevují se zde mladí i ti starší, jelikož mají možnost si vybrat ze široké škály folklorního vyžití po celý rok.

Všechny rozhovory proběhly v uvolněné a příjemné atmosféře, což bylo dáno také tím, že jsem znal převážnou část jednotlivých respondentů osobně. Otázky byly pokládány srozumitelně a jasně, takže nedocházelo k nějakým nesrovnalostem v pochopení významu otázky. Rozhovor se stal určitě přínosem pro obě strany. Já jsem se přesvědčil o správnosti zvolené metody a potvrzení stanoveného cíle sociologického výzkumu. Jednotlivým respondentům pak tento rozhovor napomohl myšlenkovému utřídění svých postojů a názorů.

4.2 Vyhodnocení stávající situace a její možná náprava

Celkově můžeme vyhodnotit současnou situaci, která byla v průběhu celého výzkumu sledována a byla součástí hlavní výzkumné otázky, jako povzbudivou, jelikož folklor a dodržování lidových tradic má velmi kladný vliv na socializaci člověka, ať se jedná o respondenta z řad dětí, mládeže nebo starší generace. V regionu Podluží se lidé zapojují do kulturního života v rámci dodržování folklorních tradic, kdy dochází mezi jednotlivci k navazování nových vztahů, upevňování přátelství a předávání určitých zkušeností. Folklor má tedy neopomenutelnou úlohu při výchovném procesu na utváření mezilidských vztahů, kdy nedílnou součástí je i funkce integrační, která jednotlivé účastníky spojuje, sdružuje a utváří se hodnotové vztahy naplněné v dobré partě, v přátelství a v kamarádství.

Z jednotlivých rozhovorů vyplynuly i některé skutečnosti, které mají negativní ohlas na folklor. Tyto názory určitých lidí mohou pramenit z neznalosti poměrů, které se vyskytují při nácviu lidových písní a tanců, přípravě programu na folklorní vystoupení, pořádání hodů. Neopomenutelná je též starost o kroje, která je pro rodinu finančně nákladná. Lidem by měla být dána větší možnost nahlédnout do pozadí této snahy o zachování lidových tradic a seznámit se s danou problematikou. Poznali by, kolik je potřeba úsilí, odříkání a mnohdy i finančních zdrojů pro tuto činnost, která bývá často nedoceněna. Avšak většina těch, co se věnují folkloru, jsou odměněni skutečností, že smysluplně naplňují svůj čas, mají radost a dobrý pocit z konečného výsledku systematické přípravy, která vyvrcholí např. vystoupením pro veřejnost, kde rozdávají radost ostatním lidem.

Dále bychom mohli hledat příčinu tohoto negativního ohlasu ve výchově, která má za důsledek to, že ne všichni rodiče mají kladný vztah k folkloru, a tím se nesnaží vést výchovu touto cestou. I když se dítě může setkávat s folklorem ve škole nebo v nějakém kroužku, tak velmi důležitým ukazatelem dalšího zájmu je především vliv rodinných

příslušníků, kdy dítě sleduje jejich názory, postoje, hodnoty a tím pádem se začlení do určitého způsobu života. Je možné, že negativní pohled a názor na folklor může mít dítě vrozené, kdy ani snaha rodičů nebo jiných pedagogů o začlenění do kolektivu mezi folklorní nadšence nemusí být úspěšná. Mohu tuto skutečnost potvrdit z vlastní zkušenosti, jelikož celá naše rodina se věnuje folkloru a dodržování lidových tradic, ale našemu synovi se tento způsob trávení volného času nezamlouval již od dětství. I když byl veden a směřován pozvolným nenásilným způsobem k této zábavě, tak upřednostnil jiný životní styl, který s folklorem nemá nic společného, takže můžeme jenom potvrdit pravidlo, že „kovářova kobyly chodí bosa“.

Jak se již projevilo ve zmiňovaných odpovědích na prezentaci folklorních písní s rockovou kapelou, usuzuji, že i tato cesta může být podnětem k tomu, aby se folklor dostal do širšího povědomí posluchačů, u kterých zatím není v oblibě. Jedna z možností, kdy dodržování folklorních tradic doznala změn ku prospěchu mladých nadšenců, může být také úterní hodovní veselí. V tento den se na hody sjíždí nejenom lidé, kteří žijí folklorem, ale i další jednotlivci nebo celé skupiny, které se o tento druh zábavy, v průběhu roku nezajímají. Úterní hody jsou charakteristické svou volnějším zábavou, která je obdobná jako u jiné lidové tradice, a to fašanku. Mladí se sjíždějí z blízkého, ale i vzdáleného okolí převlečení do masek a předvádí různé scénky ze života za doprovodu dechovky nebo moderní hudby. Tuto zábavu také můžeme částečně přirovnat k prezentaci folklorních písní v rockovém podání. Ne vždy se však tato zábava líbí všem návštěvníkům. Hlavně starší generace se nemůže ztotožnit s touto změnou při pořádání hodů. Většina však tuto uvolněnou zábavu vítá, což se projevuje hlavně v tom, že tento den se projevuje největší hodovní účastí. Na tento večer se těší mnoho lidí a přichází i ti, kteří zrovna folkloru v běžném životě moc nefandí. Je potěšující, že se baví všichni pospolu, vzniká lepší soudržnost a komunikace mezi všemi návštěvníky. Tím pak mizí jinak běžné rozdíly - „ty jsi folklorista a já ne“.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce pojednává ve svých čtyřech kapitolách o vlivu folkloru na socializaci jedince v regionu Podluží. Úvodní část je věnována vývoji folkloru nejen na Podluží, ale jsou zde popsány počátky vývoje lidové kultury, kdy člověk nabýval první zkušenosti spojené s vytvářením určitých hodnot, které předával v generační posloupnosti dalším jedincům. Dále jsou zde popsány folklorní obřady a zvyky tohoto regionu, které jsou dodržovány v průběhu celého roku tak, jak se dochovaly z dob minulých. Některé tradice jsou původní, bez větších změn, ale část se během let změnila ve svých jednotlivých etapách, kdy něco odumíralo, ostatní mnohdy zůstalo a občas se zrodilo něco nového. V této části byly použity materiály a informace z odborných knih, které mi poskytla má velmi dobrá kamarádka, která se folklorem zabývá již řadu let a zdárně k tomu vede i nejmladší generaci. Charakteristiku a význam folkloru v dnešní době můžu posoudit nejen z odborné literatury, ale i z vlastní dlouholeté zkušenosti.

Druhá kapitola je zaměřena na socializaci dětí a mládeže, kdy si člověk získává sociální dovednosti, návyky a své postoje vůči ostatním lidem ve svém okolí. Největší vliv na vývoj jedince má samozřejmě od prvopočátku rodina, škola či vrstevnické skupiny. V dnešní době na vývoj člověka také nemalou měrou přispívají i různá média. Někdy působí kladně, ale mohou nastat i okamžiky, kdy tento vliv může být považován za škodlivý.

Poslední třetí kapitola teoretické části představuje folklor jako životní styl člověka, kdy lidé využívají svůj volný čas k tomu, aby byli sami sebou, dělají to, co je uspokojuje. Konají vše dobrovolně a svobodně na základě svých potřeb a nutného odpočinku. Folklor nám poskytuje tyto nutné potřeby, kdy se člověk vzájemně obohacuje, poznává mnoho jiných lidí, ale i sám sebe. Mnohdy nám poukazuje na celou řadu zajímavých podnětů, které nás plně obohacují a otvírají nám nové podnětné obzory. Toto je tedy cesta k tomu, aby se udržovaly tradice, lidová kultura a folklorní zvyklosti se předávaly z pokolení na pokolení.

Praktická část se zabývá výzkumem, jak projevy lidové kultury ovlivňují socializaci nejenom dnešní mládeže, ale i starší generace a jejich pohled na dodržování folklorních tradic. Dále sleduje využívání volného času jako nástroje pro rozvoj vlastní individuality. Podle odpovědí jednotlivých respondentů lze soudit, že folklor na Podluží má své dobré zázemí, kde mnoho lidí má k lidovým tradicím kladný vztah. Tyto tradice jsou udržovány

a rozvíjeny nejen v rodině, ve škole, ve vrstevnických skupinách, ale i v mnoha zájmových kroužcích a folklorních souborech.

Ve své bakalářské práci jsem se dopracoval ke zjištění, že i v dnešní moderní době, kdy folklor není přednostně prezentován mezi mládeží, se najde celá řada mladých nadšenců, kteří rádi dodržují staré zvyklosti našich předků. S určitostí můžeme říct, že folklor má nemalý dopad na zdravý vývoj jak dítěte, tak i odrostlejších jedinců. Souvislost folkloru s oborem sociální pedagogika shledávám hlavně v tom, že jsou zde zahrnuty složky rozumové, mravní, tělesné a estetické, což jsou důležité atributy výchovného procesu. Velmi úzký vztah socializace a folkloru je vyjádřen v komunikaci, ať už v té verbální či neverbální, která pozitivně ovlivňuje postavení jedince ve společnosti, aby nedocházelo k jeho izolovanosti. Folklorní komunikace je pak specifická hlavně svou úctou k předchozím generacím, láskou k rodnému kraji a hrdostí na svůj původ.

Ohledně budoucnosti folkloru si tedy nemusíme dělat starosti, jelikož lidová hudba i lidská tvořivost se stále vyvíjí a nemá strnulý žánr. Přibývá nových souborů a spolků, které ponесou tradice a zvyky pro budoucí pokolení. Budeme-li naslouchat jejich písňím, oddávat se hudbě, tanci a otevřeme svoje oči a uši, pak budeme obdarováni vzácným lékem, a to radostí. Neměli bychom zapomínat poděkovat všem, kteří nás svým uměním obdarovali, hlavně dávným předkům a jejich následovníkům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BLAHŮŠEK, J. a kol. *Slovácký verbuňk*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. 143 s. ISBN 80-86156-80-X.
- [2] BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura - národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá fronta, 2007. 1582 s. ISBN 80-7201-567-2.
- [3] FROLEC, V., HOLÝ, D., JEŘÁBEK, R. *Podluží*. Brno: Krajské nakladatelství, 1962. 196 s.
- [4] FROLEC, V. *Prostá krása*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1984. 304 s. ISBN 33-684-84-1333.
- [5] FROLEC, V. a kol. *Vánoce v české kultuře*. Břeclav: OKS, 1982. 85 s.
- [6] GILLERNOVÁ, I., BURIÁNEK, J. *Základy psychologie, sociologie*. Praha: Nakladatelství Fortuna, 2006. 160 s. ISBN 80-7168-811-8.
- [7] JANÁK, J. *Náš kraj*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1982. 263 s.
- [8] JANÁK, J. *Podluží v lidové písni*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1988. 411 s.
- [9] KOSÍK, J. *Fanoš Mikulecký*. Mikulčice: Tiskárna Lelka, 2012. 375 s. ISBN 978-80-260-1782-0.
- [10] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: PORTÁL, 2008. 120 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [11] KRUŽÍK, J. *Lidové zvyky a slavnosti na Podluží*. Břeclav: OKS, 1982. 102 s.
- [12] PROKEŠOVÁ, M. *Volný čas z hlediska kvality života*. Ostrava: Ostravská universita v Ostravě, 2008. 68 s. ISBN 978-80-7368-555-3.
- [13] STAVĚLOVÁ, D., TRAXLER, J., VEJVODA, Z. *Prostředí tance*. Praha: NIPOS, 2008. 352 s. ISBN 978-80-7068-227-2.
- [14] VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: PAIDO, 1995. 160 s. ISBN 80-901737-9-9.
- [15] VRBKA, J. a kol. *Tvrdonice Podluží v písni a tanci*. Tvrdonice: Slezská grafia, 2003. 90 s. ISBN 80-239-0685-2.

BROŽURY A UČEBNÍ TEXTY

- [1] *Festival folkloru a vína - Břeclavské svatováclavské slavnosti*. MěÚ Břeclav, 2005. 6 s.
- [2] *Folklorní slavnosti a významné mezinárodní festivaly v ČR*. Folklorní sdružení ČR, 2011. 4 s.
- [3] *Tradice, vinařství, příroda, turistika*. Městys Moravská Nová Ves, 2010. 10 s.
- [4] KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: IMS Brno, 2009. 63 s.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj. a jiné

atd. a tak dále

kol. kolektiv

např. například

n.l. našeho letopočtu

stol. století

tj. to je

tzv. takzvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBR. 1: DĚTSKÝ KROJ

OBR. 2: KROJOVÝ HODOVNÍ PRŮVOD

OBR. 3: HODOVNÍ PONDĚLNÍ PRŮVOD

OBR. 4: HODOVNÍ TANEC

OBR. 5: HODOVNÍ VERBUŇK POD BÚDŮ – MUŽÁCI A BUDOUCÍ STÁRCI

OBR. 6: MUŽÁCI A ŽENY

OBR. 7: DĚVČATA V TŘASLAVICÍCH

OBR. 8: CHLAPCI V ŽENSKÉM KROJI

OBR. 9: JATELINKA V HRUŠOVĚ

OBR. 10: JATELINKA – VÁNOČNÍ KONCERT

OBR. 11: OLD STARS BŘECLAV

OBR. 12: KROJE DVOU GENERACÍ

OBR. 13: VINOBRANÍ V ZÁTIŠÍ

OBR. 14: PRŮVOD NA VINOBRANÍ

OBR. 15: KROJOVÝ PLES V MORAVSKÉ NOVÉ VSI

OBR. 16: OLD STARS – FAŠANK

OBR. 17: REGION PODLUŽÍ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Fotografie z vlastního archivu

PŘÍLOHA P I: FOTOGRAFIE Z VLASTNÍHO ARCHIVU

Obr. 1: Dětský kroj

Obr. 2: Krojový hodovní průvod

Obr. 3: Hodovní pondělní průvod

Obr. 4: Hodovní tanec

Obr. 5: Hodovní verbuňk pod búdů - mužáci a budoucí stárcei

Obr. 6: Mužáci a ženy

Obr. 7: Děvčata v třaslavicích

Obr. 8: Chlapci v ženském kroji

Obr. 9: Jatelinka v Hrušově

Obr. 10: Jatelinka - vánoční koncert

Obr. 11: Old Stars Břeclav

Obr. 12: Kroje dvou generací

Obr. 13: Vinobraní v Zátíši

Obr. 14: Průvod na vinobraní

Obr. 15: Krojový ples v Moravské Nové Vsi

Obr. 16: Old Stars - fašank

Obr. 17: Region Podluží